

A

MAGYAR NEMZETI MÚZEUM NÉPRAJZI OSZTÁLYÁNAK
ÉRTESÍTŐJE.

AZ „ETHNOGRAPHIA“ MELLÉKLETE.

SZERKESZTI

DR. SEMAYER VILIBÁLD.

Egyes füzet ára 2 korona.
Az évi négy füzet előfizetési ára 5 korona.
A Magyar Néprajzi Társaság tagjainak tag-
ságdíjuk fejében jár.

Kéziratok a szerkesztőség címére
(VII., Városliget, Iparcsarnok), előfizetések
a Magyar Nemzeti Múzeum pénztárának
küldendőek.

Megjelenik február, április, szeptember és november hónapokban.

BUDAPEST,
A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KIADÁSA.
1915.

azonban ma már ritkaság számba megy. Az alföldi oláh házak egyrésze azonban ma is szalmás tetejű. Régebben az alföldi magyarok is használták a szalmástetőt, sőt a körösszakáli református templom még a 80-as években is szalmás tetejű volt.

A kémény a biharmegyei házon nem régi eredetű. Az alföldi magyarságra közigazgatási nyomással mintegy 100 évvel ezelőtt kényszerítették rá, a hegyvidéki oláhságra azonban mind a mai napig nem tudták rákényszeríteni. Minél beljebb megyünk a hegyek közzé, annál ritkább a kéményes ház. A hegyvidéki magyar falvakban azonban már eléggé meghonosodott. A kémény rendszeren sövényből van s belül megtapasztják, hogy tüzet ne fogjon. Az alföldi ház kéménye nádból, sövényből vagy téglából készül. Az u. n. *pendelykémény* az egész konyhát beborítja felyülről. Újabban a nagyobb magyar helységeken *lebótolják* s a füst a kemence szájából az u. n. *kuliná-n* vagy *kamin-cn* át megy fel a kéménybe.

Dr. Györffy István.

Dolha és vidékének néprajza.

(Első közlemény.)

A máramarosvármegyei Dolha egyike a legrégebb ruténtelepítésű falvaknak. Ma már nagyközség és járásának székhelye 3600 lakossal, a kiknek legnagyobb része rutén anyanyelvű, de majdnem mindnyája magyarul is beszél. A község rutén neve *Dovhoje*, a mi annyi egyéb magyar és nemmagyar hazai és külföldi névtársának analogiája szerint is ruténul hosszút jelent, tehát magyarán Hosszúfalu. Magyar nyelvhasználatbeli alakja — Dolha — mindenesetre igen érdekes nyelvészeti jelenség, a mennyiben a kétségtelenül rutén eredetű községet nem rutén nyelvű alakjában nevezi a magyar, hanem valamely más szláv nyelvnek ugyancsak hosszút jelentő *dolha* szavával. Az l-hangzó kerülése és v-vel való helyettesítése ugyanis nagyon jellemző rutén sajátosság (horivka, szopivka, hovoryv, dovhj); magyar ajkon és hivatalos használatban viszont a szó, fordítása szerint való, önálló magyar nevet (Hosszúfalu) a község sohasem kapott, a kétségtelenül szláv Dolha név pedig nem ruténos alak. Hogyan maradt fenn rutén községnek nem ruténos szláv alakú neve a magyar nyelvhasználatban: ez a rejtély még nyelvészeti megfejtésre vár.

Dolha keletkezése a XIV. század végére esik.¹ Nem kell azonban ezt okvetlenül a legendássá kiszélesült Koriatovics-féle betelepődéssel hozni összefüggésbe. Hiszen úgy Dolhának, mint az egész környező vidék legtöbb falujának határneveiben a rutén lakosság maig is fenntartotta az oláh településnek nyomait a különféle Mencsul, Kycsera alakokkal; ezek pedig világosan arról beszélnek, hogy a rutének előtt itt neveket adó és örökbehagyó oláh elem is hosszasan tartózkodott. Végleges, határozott ítéletet erre nézve mindeddig nem tudunk mondani, a míg ennek az egész máramaros—ugocsa—beregmegyei területnek településtörténelmi

¹ Bővebb történelmi részletek tekintetében leginkább *Mihályi*, Máramarosi diplomák, *Hodinka*, A munkácsi püspökség története, *Lehoczky*, Bereg vm. monographiája, *Szabó Orest*, Nemzetiségi könyvtár I. és *Biedermann*, Die ungarischen Ruthenen című munkákra, valamint *Zsatkovics Kálmán* különböző dolgozataira utalunk.

adatait (oklevelek és földrajzi nomenclatura, határnevek, néphagyományok stb.) rendszeresen föl nem gyűjtjük.

A Dolhiakon és egyéb magyar tulajdonosain kívül legnevezetesebb birtokosa a Rákóczi fejedelmi család volt. Ez ismét érdekes néprajzi jelenségnek a kulcsa. Közismert dolog ugyanis a rutének hazafias, magyar volta, de ezt némelyek csupán újabb keletkezésű jelenségnek hajlandók mondani. Pedig érzelmeknek tömegbe való belenöveléséhez és gyökeresedéséhez nyilvánvalóan nem évtizedek, hanem évszázadok szükségesek. Hogyan van az például, hogy a különben közönyös, életmódjánál, földrajzi és gazdasági körülményeinél fogva közügyekkel nem törődő pászortípusú máramaros-beregi ruténség volt az első, a mely a legszivesebben csatlakozott a felszabadításra Lengyelből bejövő Rákóczi Ferencz zászlaja alá? Ennek nyitját bizonyynyal a Rákócziak hosszas birtoklásában is kell keresnünk; abban a magyar szellemben, a melynek az *egész* ruténségre való hatását e fejedemi család, számtalan tisztjével és hivatalával, hosszú időn keresztül gyakorolta.

Ámde ez még nem elegendő magyarázat. Mert hiszen magyar birtokosok és magyar tisztek voltak nevelői a ruténeknek másutt is, pl. Ungban, Zemplénben, meg a tótoknak Sárosban, Szepesben és még odább nyugaton és itt még sem tapasztalunk akkora magyaros buzgóságot, hazafias készséget a multban és nyelvi magyarosodást a jelenben, mint a mekkorát a keleti ruténeknél látunk.

Ebben aztán három tényező teljes felvilágosítást nyújt nekünk: a keleti ruténségnek Erdélyhez való közeli szomszédsága, Máramarosnak közjogi helyzete, valamint az összes ruténségnek vallási története. Szomszédsága révén Máramaros ugyanis a magyar Erdélynek politikai fennhatósága alá tartozott egészen 1735-ig, tehát nem a bécsi központi kormánytól irányított Hungáriának volt tartozéka. Ez természetesen azt vonta maga után, hogy Máramaros rutén népe állandóan magyar politikai és művelődési behatások alatt fejlődött, a mi a ruténeknek kívül az ottani oláhságra is éppen úgy befolyt. Ennek természetes következménye aztán, hogy a máramarosi ruténség valami egészen különálló ethnikai típusú alakult ki, a mely teljesen elüt többi fajtájabelieitől. Hasonló a végeredmény a máramarosi oláhság tekintetében is, a mely úgy nyelve és külső habitusa, mint jelleme és nemzeti tulajdonságai dolgában a többi hazai oláhságtól erősen elüt. Mindakettőre erősen éreztette behatását a magyar nemzeti élet, úgy hogy Koriatovics óta Máramarosban feltűnően nagyszámú rutén elem emelkedett nemesi sorba, éppen úgy, mint Drágfi óta viszont nagyon sok oláh lett Máramarosban nemessé. Ez a körülmény már magában is eléggé kifejezi azt, mennyire uralkodóvá vált ebben a hegyes vármegyében a magyar közszellem.

Legnagyobb fontosságú tényező volt azonban a vallás. A protestáns Erdély befolyása abban is megnyilvánult, hogy a kálvinista hit Máramarosban is sok prozelitát szerzett, a mi egyszersmind a magyarság gyarapodását is jelentette. E mozgalomnak a rutének között való emlékezetét a Nyágován talált, paraszti nyelven írott, kálvinszellemű XVI. sz.-beli postillagyűjteményes kézirat őrizte meg.¹

A görögorthodox hit máramarosi története azonban még érdekesebb adalékokat szolgáltat. Ismert dolog ugyanis, hogy a középponti kormány nálunk ország-

¹ Előbb mutatóványokat közölt belőle Petrov, Materialy k isztoriji Ugorszkoi Ruszi IV. 40, majd teljes szövegét is kiadta ugyanott a VII. kötetben.

szerte a római vallás terjesztésével is iparkodott politikáját meggyökeresíteni, a melynek ellenébe viszont Erdély törekedett — a mennyire csak bírta — a protestantizmus fenntartásával állandóan gátat vetni. A XVII. század közepén aztán egyebek között a ruténekhez is sikerült bevinnie a kormánynak a római hitet, ha csak dogmában is, egyébként pedig a görög rítus külsőségeinek épségben tartásával. Az anyagi érdekek kedvéért a nyugati vármegyék ruténsége könnyen ment át az egyházi unióra. Könnyen, mondjuk, mert hiszen ma már kétségtelen, hogy a görög hitű papok jobbágyi helyzete, a görög egyház alárendelt volta olyan országban, a hol a lakosság nagy többsége nyugat-európai vallási és politikai eszmék keretében élt, nagyon elősegítette a római vallási unió útját. Ez pedig, mihelyt megvetette lábát, nemcsak iskolázott papságot és tanítókat adott a ruténeknek, a kiknek azelőtt a „boldog“ orthodoxia korában semmi ilyenmijük nem volt, ha-

nem egyúttal földet, erdőt, legelőt adott a jobbágyoknak, javadalmat a püspököknek, barátoknak, szervezett parochiákat a közpapságnak, a mely azelőtt, a pravoszlavije korában, rendszerezés nélkül tisztán híveinek könyöradományából és butaságával való visszaélésével, ráolvasásokkal és egyéb czerimoniális hókuszpókusokkal tengette paraszti életét. Ezenkívül pedig a nyugati vármegyék ru-

1. á. Régi típusú rutén ház.

ténjei nagyon is közel érezték magukhoz egyházi életüknek Egerben székelő ellenőrző kezét. Nem így azonban Beregben—Máramarosban. A bukovinai és moldovai hasonlóan orthodox szomszédságra támaszkodó ruténség papjai heves küzdelmet indítottak az unió ellen s minthogy ezt a katolikus bécsi kormány katonai erővel is terjesztette, nagyon természetes, hogy egyrészt nagy volt a máramarosi rutének forrongása, másrészt pedig a római hit természetes ellenfelének, a *protestáns* Erdélynek segítségével után óhajtoztak. Az 1650-ben megindított unizáló mozgalom ötven év alatt akkora elkeseredést váltott ki a görög hitűket a pápistágtól féltő ruténekben, hogy a mikor hírül vették Rákóczinak, egyébként is földesuruknak, Lengyelből való közeledését, egy szívvel egy lélekkel és pedig elsőként tömörültek az ő zászlói alá. Hogyisne! Hiszen tőle nem a magyar nemzetiség védelmét, nem a magyarság fenntartását remélték — ez a dolog a tudatlan s még hozzá nem is magyarnyelvű jobbágyot kevésbé érdekelte —, hanem azt várta, hogy Rákóczi megmenti őt az erőszakkal nyakába varrt római hittől és visszaadja neki előbbi ortodoxiáját. Nem a magyarság politikai megváltóját látta a rutén nép Rákócziban, hanem megtámadott orthodox vallásának a védelmezőjét. Innen magyarázható meg az is, hogy az erdélyi oláh jobbágyságból is annyi kurucz

rekrutálódott Rákóczi katonái mellé; mert hiszen az oláhság egy részét éppen a Rákóczi-kor előtt pár évvel, 1699-ben, hajtotta át a hatalom a római hitbéli unióra s ő azzal éppen olyan elégedetlen volt, mint a rutén. A moldova-bukovina-erdélyi orthodox szomszédság támogatása mellett hivatalosan is 1763-ig maradt fenn tehát Máramarosban az ortodoxia, de a valóságban — az unió köpenyége alatt — jóval továbbra. Sőt napjainkig is fenntartotta magát. Az izai skizmatikus pör előtt is, csakúgy mint ma se hiszi a máramarosi rutén paraszt, hogy ő katolikus, és az orthodoxyát ma, a muszka invázió ellenére is többre becsüli a római vallásnál. Arról már aztán nem tehetett, hogy az ő segítsége mellett se sikerült Rákóczinak nemzeti vállalata, de az bizonynyal emelte önbizalmát, hogy a legelső ütközet (1703. évben) szerencsés kezű vezérért a labancz Bercsényit éppen Dolhán változtatta át a legtüzesebb kurucvezérré. A dolhai csata szerencsés kimenetelétől Bercsényi ugyanis nagyobb elismerést várt Bécsből; minthogy pedig a rövidlátó kormány ezt a dolhai mozgalmat jelentéktelen parasztlázadásnak tekintette, semmiféle elismerést nem adott neki. Emiatt, elkéséredésében, Rákóczihoz pártolt át. Ennyiben van szerepe Dolhának köztörténelmünkben is, a mit a falu piacán felállított turulmadaras szép emlékoszlop érzékeltetve is megörökített az utókor számára.

Jelenleg a gróf Teleki-családnak van itt vasgyára, erdészete és kiterjedt erdei mezei gazdasága.

A) Tárgyi néprajz.

I. Lakóhely.

Dolha község utcás rendszerű, utcáinak külön nevük azonban nincs. Egyes részeinek neve: Hürká, Pjác, Zá vodov; határnevei: Versok, Klobuk, Trosznj.¹ Vidékének kisközségei: Zárnya, ruténul Zádnoje, t. i. szelo, a mi azt jelenti, hogy e völgynek leghátulsó, utolsó faluja; határában: Rudávec, Hátár, Pole, Horodj. Utcáinak szinten nincs nevük, mert minden falut általában két részre osztanak és neveznek: alsó- és felsővégre: njsznj i vjsnj koncej. Az egy völgyben ülő helységeket egy tömegükben — Dovzsánszjká riká (Dolha vize) néven ismerik.

Az 1200 méter magas Prjszlüp-hegyen túli vidékeken lakókat vjrjehovínjeji = verchovincek, hegyvidékiek névvel illetik, ezek viszont őket bljáchj = pléhek, pléhések szóval *gúnjolják*. Azért verchovincek amazok, mert magasfekvésű, noha közvetlenül szomszédos vidéken laknak, más a viseletjük s durvább a

¹ Az egyes ethnographiai jelenségeknek rutén nevét is adjuk, minthogy úgy nyelvezési szempontból, mint művelődéstörténetileg jelentőségük igen nagy. A dölt betű a szó hangsúlyát jelzi. A czirill betűknek latin betűkkel való helyettesítése tekintetében azonban nem követhetjük az eperjes-ungvári körökben kialakult észszerűtlen átírási módot, a mely az *i* természetű czirill *n*-hangot érthetetlenül magyar hosszú *é*-vel, valamint a *и* (jer-i: még a neve is mutatja *i* eredetét!) hangot egészen ellentétes *o* természetű *ö*-betűvel adja vissza; az összes szláv nyelvekben, valamint az oláhban is meglévő *d*-hangot lágyítás esetén pedig ismét természetellenesen *gy*-vel írja át. A mi átírásunkban az *и* = *ý*, (szókezdésben, valamint az *és* kapcsolószóban: *i*), a *и* = *y*, a *Дѣ* = *dj* s a lágyításra egyáltalán a *j*-betűt használjuk. Ez logikus, természetes s a mellett a magyar helyesírás ismerő rutén tanulókat meg nem zavaró átírás.

ruhájuk; a bljachy nevet Zsatkovics¹ ugyan a pipa pléhkupakjával s általán az itt divatozó drótozott, pléhes pipával hozza összefüggésbe, azonban nekünk úgy látszik itt a ruténeket megelőzőtt első telepes oláhoknak (vlach, blach) népi neve örökölt meg ebben a gűnynévben.

A szomszédos beregmegyeieket, mert a „csak“ szót „lem“-nek mondják: „lemákok“-nak, s hogy a rendesnél kurtább gatyát viselnek: „dokoljinnjky = *térdig érőknek* csúfolják. Viszont őket meg ezek márámorosesanyn = máramarosiak névvel illetik.

Építkezés.

Az egyszerű típusú ház. Alapja: a keresztaltfák alá 15—20 cm magas mur = terméskövet (a német Mauer-ből) raknak. Erre ráteszik a négy protisz (többes: proteszy) nevű, azaz 100—120 cm vastag, 9—14 méter hosszú bükk talpfát; ezeknek alsó-felső lapja faragott, oldala nem. A talpfákba négy vagy hat

65—70 cm vastagsztovpy nevű, mind a négy oldalt faragottfaoszlopot helyeznek, miknek véséseibe 20—30 cm átmérőjű fahasábokat (berveno) raknak. (L. a tábla felső részén.) Ez alkotja a ház falát, melyet későbbben kívül-belül betapasztanak és bemeszelnek. A falak tetejét négy, a talpfáknál csak valamivel vékonyabb koszorúfa (vinecj) tetözi be. A padlás (püd) gerendázott és pedig bükk- vagy

2. á. Újabb típusú rutén ház.

fenyődeszkából készül. Bent a szobában a padlás közepén egy a koszorúfához hasonló nagyságú, mind a négy oldalról faragott gerenda (ruténul gerendá) húzódik végig a padlás hosszán. Ezt oldal- és alsólapján vésővel vésett karikák, kereszttek, csíkok ékesítik. A többi keresztgerendák (szelemjny) mintegy 40 cm vastag, négy lapra faragott fahasábok. A ház teteje 30—22 cm vastag fiatal fáknak kettéhasított felével (ljáca) van kirakva. A házat bükk- vagy fenyőzsindelyel (sýngla), avagy szalmazsuppal födik. Kéményt egyáltalában nem szokás építeni: a füst a kemenczecsöböl a pitvarba (szjiny), onnan a padlásra szabadon száll ki. Ha szél fúj, akkor tele van a pitvarba, sőt még a szoba is fojtó füsttel. A ház eresze (sztricha) alatt vékonyabb farudat, ruhaszáritót (hrjádka) tartanak, melyen a kimosott ruhát száritják. Az ajtó s a rajtalevő ajtóhúzófogantyú (zás-csápok), a zár (zámok), kulcs, sarkok (sárky) sok háznál még most is fából való s az egész ajtóban egy darab vas sincs.

Ablak rendszeren csak egy van, ritkán kettő s ez is kicsiny méretű: 40—45

¹ Vázlatok a magyarországi rutének néprajzából. *Budapesti Szemle*, 1895.

cm hosszú, 30—35 cm széles, egyszárnyú, sokszor a falba ragasztott s soha ki nem nyitható.

A ház részei: a szoba (*chýzsá*), pitvar (*szjinyj*) és itt-ott a kamra (*kljityj*). Külön konyha sehol sincs, hanem bent a szobában a kemenczénél sűtnek-főznek.

A kemence (*pies*) a szobában rendszeren az ajtó melletti jobb sarokban áll. Alapja (*podýsov*) agyag és kő; a tűzhely oldala (*prýpicský*) ugyanaz; a kas (*küs*) vesszőből font és sárral tapasztott. Száját soha nem fődik be. Ez utóbbi előtt hosszában van a *kút* nevű padka. Ezen ülnek, ha tüzet raknak, ha főznek, melegszenek a tűznél. Különben nappal ülő-, éjjel fekvőhelynek használják. A kas mögötti hely (*za kosom*), illetve a kemence üregének a teteje lapos kövel és agyaggal van fődve, a mit éjjel 2—3-an közös ágynak használnak. A kemence csöve (*ejvka*) szintén lapos kölapokból van kirakva, szélessége 30—35 cm, vezetőútja a szoba falába vágott lyuk.

A szoba bútorairól főlemlítjük a szegénység ágyát, a melynek mindössze két ágas falába van; ezeket a fallal párhuzamosan a padló földjébe beássák, az ágason keresztül a fal síkjára merőlegesen, ennek gerendái közé dugott két vízszintes harántfát (ágyfejés ágy láb) fektetnek, a melyekre jön 3—4 hosszú deszka. Módosabb helyen, tehát tipikusan, ilyen bútorok találhatóak: a két falnál egy-egy 2—2 $\frac{1}{2}$ méter hosszú, 8—10 cm vastag falócza (*lávycjá*), asztal (sztüil) vagy szuszék (l. a tábla közepén bal) (szuszjik t. i. mindkét czélra egyszerre szolgál), 1—2 karnélküli, bükkfadeszkából készített szék (sztolecj), egy pár üvegre festett vagy papirkép (obráz). Ugyancsak a szobában vannak a konyhai edényekhez tartozó dolgok közül a falon függő cserépfazekak (*horscský*), cseréptálak (*bljudá*), cserép- és porcellántányérok (*tárelj*), köcsögök (*tovkanj*). Egy nagyobb széken állanak cserépkancsók (*pünjáj*), a cserépkorsó (*koresáha*), fakupa (*konov*) és a vizivóbögre (*hornjá* vagy *vodjánésá*). Továbbá benn van még a szénvonó (*kocserhá*), kenyérlapát (*lopátá*), serpenyő (*serpenjü*) s egyéb főző- vagy sűtőedény, a mit egyszóval szudnjk-nak neveznek.

A pitvarban áll a szuszék (szuszjik). (L. a tábla alsó jobb sarkán.) Ebben tartják a kukoriczát, esetleg a tiszta fehérneműt. Az egyik hordóban van a káposzta, másikban a sósvíz (*ropá*). Itt van a padlásra vezető létra (*rütla*, metatézis a létrából), a min a tyúkok alusznak. Vannak olyan pitvarok, a hol tehenet, ökröt és lovat is tartanak, ez azonban már csak a ritkább esetek közé tartozik.

A kamrában tartják a tejes-, turósbödönöket (*berbenjenci*), valamint a gubákat és fehérneműeket.

Babonák. Az újonnan épült házban első éjszakán emberek nem szoktak hálni, kutyát vagy macskát zárnak be oda első alvónak s csak a következő éjjelre megy be a család is. Különben pedig azt tartják, hogy minden új lakásban kell hogy valaki meghaljon, azaz hogy így fölavassa a házat. Ezenkívül a pappal házszentelést, sokszor zoltárolvasást és párásztász nevű szertartást is végeztetnek az új házban.

Minden háznál — valahol elbujva — kígyónak (polosz) is kell lennie hitük szerint. Ez a ház szerencséje s ha elő is búvik a rejtekéből, akkor sem bántják. Az istállónak szintén van ilyen kígyója. Ha a szobába véletlenül madár repül be, ha pattog, recseg valamely bútordarab, az halált jelent. Ha pattog a kemence tüze, vendég jön a házhoz.

Gazdasági épületek. Az udvaron a háztól mintegy 10—12 méternyi távolságra van az istálló (sztájnja), többnyire csűrrel (csurj) és a disznóóllal (kucsá) egy földel alatt. Ezt is, mint minden épületjüket, talpfákra építik; építése ugyanúgy történik, mint a házé. Az istálló falát kívül-belül besározzák, sok helyen trágyával betapasztják, de sehol sem meszelik. Padlására¹ — a hol szénát és sarjút tartanak — létrán szoktak följárni. Az istálló és a disznóól közti üres helyen a csűr (csurj) foglal helyet. A csűrben egyedül a szénatakarmányt tartják. A disznóólat deszkával is földik, vagy ha nem, úgy zsuppal, mint az istállót. Külön nagyriukán építik. A kocsiszínt vagy a ház vagy az istálló végéhez építik hozzá. Elül a bejáratnál 13—15 cm vastag, 3—3¹/₂ méter magas oszlopot ásnak be a földbe, míg a hátsó falát az istálló fala képezi. Tetejét zsindegylyel vagy deszkával földik, fala fahasábokból kerül ki, a mit agyaggal bevakolnak.

Az istállótól nem messze 10—15 méternyire van a szénatartó, ú. n. abora (oborüh). Ennek alapja 10—14 cm vastag, 4—4¹/₂ méter hosszú keresztalpfá, melyre ráteszik a vesszőfonatot (ljiszka) vagy egyszerűen fagallyat. A talpfákba négy 54 cm vastag, 12—13 méter magas hengeralakú faoszlopot (sztovp) helyeznek, ezeknek egy-egy fúrásába röncsapót tesznek. E csapokon nyugszik az abora teteje (sápká), a mely — mint a ház teteje — léccel van bordázva, vagy pedig két összeérő ívből alkotva koronászerű alakú és ugyancsak szalmával földvé.

Kút az udvaron sehol sines, hanem a folyóból, patakból vagy forrásból kupákban hordják a vizet; a jószágot is itatásra rendszeren oda szokták hajtani. A ház környéke, illetőleg az udvar körül van kerítve, a kerítés (horodžná) fiatal faszalak fonatából és csak ritkán készül palánszerűen bükkfából.

A kapu (ljiszá) 3—3¹/₄ méter hosszú, 2 m magas, négyoldalt rudas vesszőfonatú, vagy hosszában deszkázott. Talpa szarvban végződik. Virágoskertje (horodecj) nincs minden háznak; a hol mégis van, ott georgina (gorginá), bazsarózsa (bozsá ruzsá), örökzöld (bervínok, selyemfű (sovkova tráva), menta (mnjátá) és egy krokusz nevű, magyar nevén előtünk közelebről ismeretlen növény díszlik benne (tán sáfrány?). A konyhakertben (horodecj) fok- és vöröshagymát ültetnek (császnok és cýbuljá).

Ruha.

A férfi ruházata nyáron: 1. szorocská = ing, 2. gátji = gatya; ősszel, tavasszal vékony vászonnadrág, ú. n. bácsmágy, 3. posztolý = bocskor vagy bokoncsi = bakkancs, 4. reminj = szij, 5. klebánjá = kalap.

¹ Ennek rutén neve podrjá — (véletlenül?) összehangzik a székeltek-hasonló tárgyat jelölő *odor* szavával.

3. á. Férfi nyári hétköznapi ruhában.

Az ing olyannyira rövid, hogy csak alig a köldökig ér; gallérnélküli, felül-ről hosszában közepéig nyitott, bő ujjakkal és a nyaknál fekete $2\frac{1}{2}$ cm széles szalaggal kötik meg. Gatyájuk közepes bő, alul fehér pamuttal csíkos és rojtos. Nadrágjuk a rendesnél szűkebb, anyaga pedig durvább kócvászonból kerül ki.

A boescórnak való bőrt a helybeli boltból veszik s maguk varrják meg; bakancsaikat és a csizmát — ünnep- és vasárnap ezt is viselik — készen veszik vagy csináltatják. A szíjat, mely 25—30 cm széles összevarrt kétrétű bőrből áll, a hátukon, illetve hasukon viselik, boltban veszik. Ára egy-egy ilyen szíjnak, szélessége szerint, 5 és 14 korona közt váltakozik. Ebben hordják a pénzüket, a tűzszeres számot, írásholmit, meg a kést. A szíj felső élére olesó, réz óralánczot kötnek, a lánczra pipapiszkálót (popiváj). Kalapjuk szőrből való, körül karimás, újabban

4. á. Férfiak ünneplő nyári ruhában.

fekete posztó, kisebb és pörge. Mellé pávatollat (pává), kerti vagy művirágot (kosztye) szoktak tenni.

Ha valakinek meghal az apja, anyja, felesége vagy közeli rokona, akkor az illető a haláleset beálltától a temetés utániig kalap nélkül jár.

Télen ugyan ez a viseletjük, csak hogy akkor vászonnadrág helyett a székely harisnyával anyagban és szóban is teljesen egyező ú. n. holosnyi-t, szőrnadrágot (l. 3. á.), (a székely ezt *harisnyának* mondja!) szőrujjast (*ujos*) és gubát (hunyt) is viselnek (8. á.). A két előbbit, illetőleg annak posztóját a boltban veszik és maguk varrják meg. A hunyt sajáttenyésztésű, felvidéki juhajtának gyapjújából készítik. Kalapjuk (chovpák) téli, meleg, mély sapka, a mit készen a boltban szereznek be, vagy pedig kucsma (kucsma), a melyet báránybőrből maguk készítenek.

Ünneplőjük ugyanez s különbség csak abban van, hogy akkor kivétel nélkül minden ruhadarabjuk tiszta.

Női viselet: 1. egy szál földig érő szorocská = ing. Ingujjai fölül-alul keskenyek, közepén 50—55 cm szélesek, felül, a vállon alul 10—12 cm-nyire és

az ujjnak mögötti részén a gallértól végig a csuklóig 1 cm széles vörös, kék pamuttal való kivarrások vannak rajta. Az ing elején a gallértól lefelé szintén 10 cm széles vörös pamut szöttes kebel (pázuchá) van rajta. A gallér 1 cm széles, vörös pamuttal kivarrt és a nyak hátsó részén nyitott, ugyanitt van az ing nyílása is. A derékon gyapjúból szőtt 8 cm széles övet (szeljánká) viselnek, hosszút, hogy kétszer is átéri a derekat, hátulról aztán csokorba kötik meg. Kötényüket (plát), mely fekete vagy színes, boltban veszik, nagysága a rendesnél nagyobb. A fejkendő (sýrynká) az idősebb asszonyoknál feketeszínű, fehér virágokkal; terjedelme 170 cm hosszú, 120—130 cm széles. A lányoké ennél felével kisebb; a menyecskék kendője ugyanolyan nagy, mint az idősebbeké. Ez utóbbiaké színre megegyezik az előbbiekével, de viselnek piros meg rózsaszínűt is. A lányok szintén ilyenben járnak. A módosabb asszonyok ünneplője: ujjatlan, virágokkal díszített, báránybőrből készített kis ködmön (korszuch). Készen veszik a boltban. Lábbelijük hétköznapi bocskor, vasárnap és ünnepeken csizma, sőt piros csizma (hoboty), mely e vidéken még most is nagy népszerűségnek örvend. A nők, mihelyt férjhez mennek, kötelezővé válik rájuk nézve a csepák nevű, közvetlen kontyukon viselt kis sapkaféle, a mi vászonból készült és kívülről piros szalagokkal bevont (rávarrt) és szintén piros, kék selyemszalagokkal díszített sajátkészítményű ruhadarab.

5. á. Rutén leány.

Ünneplöltözettel ők is úgy vannak, mint a férfiak, nemkülönben a gyermekek is. Öröm- vagy gyászszínt nem ismernek s így erre a czélra külön ruhájuk sincs. A gyermekek, fiúk, lányok egyaránt, kicsikorukban hosszú ingben járnak; később ugyanaz az öltözetük, a mi a nagyoké, csak hogy természetesen annál kisebb méretekben. Fehér ruhájukat kendertermelésből házilag maguk állítják ki.

Babonájuk. Akárki is ha új ruhát vesz föl magára, előbb egy-két parazsat dob bele a felveendő ruhába (persze rögtön kirázza), miközben e szavakat mondja: Ták bý mý v njum ne chýbylo, hý vohnju nýes ne chýbýt: „Úgy ne ártson semmi nekem benne, mint a hogy a tűznek sem árt semmi.“ Ha valaki fordítva veszi föl magára a ruhát, akkor azt a közeljövőben megverik valahol.

Táplálkozás.

A reggeli *ebéd* nyáron 4—5 órakor tejespuliszka (csýr), rántotta (rátotá), vagy zsíros tepertős főtt krumpoli (bulji). Készítési módjuk: A tejespuliszkanak 2—3 liter vizet forralnak a fazékban vagy lábas serpenyőben (serpenýv), s mikor ez forr, kukoricazisztet tesznek bele, megkavarják, negyedóráig állni hagyják, hogy

megfőjön, minek végeztével újból megkavarják, 1—4 perczig állni hagyják, azután porciók szerint tálakba vagy tányérokba osztják szét, a mikor ráöntik a forralt vagy forralatlan édes tejet s kész az étel. A rántottát, hogy sok legyen, vizet és kukoriczalisztet adnak hozzá: a vízből $\frac{3}{4}$ dl-t, a lisztből 3—4—5 dkg-ot. A krumplit héjastul úgy a hogy van főzik, azután héjától megtisztítják, késsel minden krumplit négyfelé vágnak és az egészet egy tálba öntik, a mire külön a serpenyőben szalonnadarabokból kisült zsírt és tepertőt öntenek. Nyáron déli 12 vagy 1 órakor babot, vagy pedig aludttejet és olykor-olykor húslevest (dzjámá) és húst ebédelnek. A délebéd neve poludenok. Bablevesük eczettel készül. Főzés előtt a babot megválogatják, kiszedik az ocsuból, mit azután $\frac{3}{4}$ -részben vízzel telt cserépfazékban megfőznek. Ha megfőtt, akkor az egész főzetet egy másik, nagyobb

fazékba öntik át, mibe most már több vizet s hozzá rendes rántást, vagy egyedül csak eczetet öntenek. A nem bőjtös napokon (kedd, csütörtök, szombat) aludt vagy savanyú tejet is szoktak beleönteni. A habart bablevelük ugyanígy föl meg, fővése után azonban egy 30 cm hosszú nyelű, a végén 3—4 ágú 8 cm hosszú, 10—15 cm átmérőjű vastag fenyőág-habarófával (kolotjálnyk) meghabarják, eczetet vagy káposztát tesznek bele és olajjal vagy zsírral ízesítik.

Vacsorájuk az ebéddel azonos, vagy pedig tejbe aprított kenyérből, aludttejből vagy juhtúróból áll. Legfőbb ételeik: tej, túró, krumpli, bab, káposzta. Télen is ezt fogyasztják. Különbséget a három étkezési idő közt nem tesznek. Egyremegy nekik a reggeli, ebéd vagy vacsora, csakhogy jól-

6. á. Rutén legény és leány.

lakhassanak a felsorolt ételnemek egyikével vagy másikkal. Disznót csak a jobb-módúak ölnek, szalonnából zsírt nem olvasztanak, hanem idővel apránként sütik és eszik.

Tésztaemüük: lasky = laska, tejjel vagy levessel, pálenjára, 5 cm-es négyzet-alakú vékony lepénytészta, vízben főzik és zsírral vagy olajjal eszik, ráöntve ez utóbbit a tésztára; perohy = túrócsusza v. dereje, minek készítése közismert. A tésztaemüeket csak a helyi búcsú (práznik) napján, hosszabb bőjtöket kezdő nap megelőző (puscsánjá) estéjén és keresztelési alkalmakkor készítik és eszik. A gyermekek étele a felnőttekével egy.

A férfiak ha butin-ba (erdővágás, erdőmű munka) mennek, akkor hazulról átalvetőben (byszahy), a mi két tarisznya egy darabban, 1—2 egész kukoriczakenyeret, egy ruhadarabba kötött túrot, szalonnát, főtt, száraz, szemesbabot (dzjobácská), s külön a nyers, főznivaló babot visznek magukkal.

Szokások és babonák. A ki nagyon éhes, azt szokta mondani: olyan éhes vagyok, hogy zsidók rémledeznek előttem. Ha evésközben az evőnek szájából kiesik a falat, ez azt jelenti, hogy hozzátartozója, ki jelenleg távol van, most éhezik.

Viziváskor az ivónak a vizet nem szabad dicsérnie, a ki pedig megfedekezik erről s mégis megdicséri, arra az tmondják: *dobrá bý berehŭm* = legyen jó a partoknak. Úgy a vízdicsérés, mint a késnek éllel fölfelé való hagyása veszedelmet jelent. A borsnak véletlen szétszórása házpatvart jelent. Ha étkezik a család és akkor idegen jön be a házba, úgy azt ekként hívják meg az asztalhoz: *Proszŭme i vász sesených do obidu* (*poludenku, vecserji*) = szívesen látjuk magát is, kereszteltet, reggelinkhez (ebédünkhöz, vacsoránkhöz). Mire a jövevény — miután tudja, hogy ez csak a forma kedvéért történik s nem komolyan, mert akkor unszolnák hozzá — föláll s ekként köszöni meg azt: *Djá-kuvu, obidájte sz pánom bohom, náj vám dásztj bŭh na pozsŭtok!* — a mi annyit jelent, hogy: köszönöm, ebédeljenek az Úristennel, adja Isten egészségükre. Visszaül s folytatja a társalgást, de még sem ül asztalhoz; mert ha megtenné, tisztességet nem tudónak ítélnék meg.

Földmívelés.

A mi a földmívelést, gazdálkodást, ennek rendszerét és eszközeit illeti, arra egészen bátran rá lehet mondani, hogy a szó szoros értelmében véve primitív, ósdi s úgyszólván a legcsekélyebb gazdálkodási reformoktól is mentes. Görccsösen ragaszkodnak ósdi ismereteikhez s nincs rá eset, hogy azt újabbal, még akármily czélszerűséggel is fölcseréljék vagy legalább is bővítsék. Így pl. legelője, krumpli- s különösen kukoricaföldje örökösen egy marad. Nagyatyja kukoriczát vetett abba a táblába, példáját követte atyja, most ő, utána a nemzedéke s így tovább, a mi valóságos rablás a szegény földanyára. Nem csoda, hogy a táplálóelemeitől megfosztott föld az egész országban a legrosszabb átlagtermést éppen a rutének lakta vidéken hozza. Gép, gőz- vagy szakeke legfeljebb az uraságoknál látható, a minő gr. Telekiéké, Berezneken báró Schönbergeré. E vidéken ősszel sohasem szántanak és nem vetnek. Mindent tavasszal csinálnak. A trágyát télen hordják ki a szántóföldekre, hol kupaczkba rakják és állni hagyják egészen a tavaszi szántásig, akkor teregetik széjjel. A szántás mindazonáltal már vasekével történik; faekét itt nem ismernek. Lóval vagy ökörrel szántanak kettesben. A barázdákat fejszeagygyal szétverik s azután fogas boronával (*boroná*) boronázzák. A krumplít kivéve, minden magfélélt kézzel szórva vetnek. Vetés után vesszős boronával (*szmŭk*) kaparják el a felső

7. á. Rutének nyári ünneplő ruhában.

humuszt. A kukoriczaszemet, ha a második boronálás után is fönmarad a talajon, bottal szurkálják be a földbe. Terményeik: kukoricza, zab, kisebb mennyiségben rozs, itt-ott kevés búza, azután krumpli, bab, káposzta, kender, ugorka, tök és hagyma. A zabot, rozsot és búzát teljes érésben aratják. Aratóeszközük sohasem a kasza, hanem csak a fogazott élű sarló. Asszonyok, lányok aratnak-csomóznak, míg a férfiaknak az a feladatuk, hogy a kévéket keresztbe vagy petrenczeszerű boglyába (klánnjá) rakják.

A klánnjarakás úgy történik, hogy egy közepén 30—35 cm átmérőjű fiatal bükk- vagy nyírfát (osztrov) vágnak ki, a melynek ágai a föld felszíne fölött mintegy $\frac{1}{2}$ méterre félig megmaradnak, illetőleg ott kezdődnek s 5—6 méter magas-
ságig a törzsön meghagyatnak. A fának vastagabb végét a földbe tűzik s ágaira

8. á. Férfi hunya nevű gubában.

favillával tűzik a kévéket. Ez a klánnjá késő ősziig a mezőn marad, a mikor aztán a csűrbe hordják és télen kézicséplővel (czip) kicséplik. A cséplő részei: 1. derzsáno = cséplő nyele, a mely rendszerint gyertyánfából való s 130 cm hosszú, 8—10 cm átmérőjű vastag szokott lenni. 2. A nyél végén 20 cm széles reminj = szij, a mire rákötik magát a 40 cm hosszú, 10—11 cm vastag czipet, vagyis cséphadarót. A kukoriczát a szobában fosztják, úgynevezett luscsinjá = hántás alkalmával, a mi nagy vigasságnak és egyúttal a legjobb néprajzi megfigyelőalkalomnak szokott helye lenni, a melyben a családtagokon kívül a szomszédság és nagy csomó leány és legény vesz részt. Az ekkor lehántott széles héjat (pirja) kiválogatják, csomókba kötik és egész esztendőn át kenyérsütés-kor, hogy be ne hamusodjék, aljzatnak

használgák. A megtisztított kukoriczát szárításra padláson vagy külön kasokban tartják. Morzsolni kézzel egy csutkával csak akkor szoktak, ha őrleni visznek, vagy a pap járandóságát (kobljóná, rokovjóná) kikészítik. Az eleségnek szánt krumplit télen át a szobában, rendszerint az ágy alatt tartják, míg a vetnivalót ismert szokás szerint elvermelik, a kinek krumplisgödre (rupá) van, az abban telelteti.

A mezőgazdálkodás nemcsak lapályokon, hanem — miután hegyes a vidék — a hegyoldalakon is folyik. A hegyoldal erdejét irtani (irtováty) szokták. Irtják pedig úgy, hogy az erdőt márcziusban levágják és száradni hagyják május elsejéig, a mikor ott a helyszínén meggyújtják és szénvonóval a parazsat ide-oda vonogatják, míg csak az egész faanyag s a leesett falevél hamuvá nem égett. A fák tövét, illetve gyökerét csákánnyal szedik ki, ezt is fölégetik. A földet kapával (motjyká) ássák föl és kukoricza-, krumplival vetik be. Minden igyekezet mellett is többnyire kevés áldással jár az ilyen munka. Mert a föld ha meg is termi gyümölcsét, a vadak időnek előtte letarolják azt. S hogy mégis védekezzenek a vad armádia ellen, egész

nyáron éjszakákon át nagy kürtöléssel, kiáltozással örködniök, virrasztaniok kell kukoricájuk mellett. Ez őrtállás olyképen történik, hogy az erdőben bevetett földeknél örkunyhót (kolýbá) állítanak fel. Az örkunyhót úgy készítik, hogy annak elején, azaz a bejáratnál két, 210—220 cm magas 10 cm vastag, egymástól 160—170 cm távolságra állított faoszlopot ásnak be a földbe. Az oszlopoknak felső végei kétfelé ágazók, az ágasokba tesznek egy a kunyhó szélességéhez képest hosszú és 8—10 cm vastag fahasábot, erre a földig érő válubá nevű 30, sőt 50 cm széles hasábokat vagy deszkát. Oldala gallyfonat, padlója a föld s egy kis szalma vagy széna. Tűzhelyül a kunyhó bejáratánál kétoldalt egy-egy kődarab szolgál. Hogy az őr messzire tudjon ellátni, emeletes kunyhót állít magának. T. i. a leírt őrhelyet kettő helyett négy oszlopra emeli. Padlója gallyfonat vagy deszka, agyaggal letakarva. Neve az ilyen emeletes kalibának: podrjá.

Ide, ha nappal bárhol is munkában van az illető családtag (férfi vagy nő), éjszakára fölrándul, tüzet rak, aztán a tűznél egész éjjel elkiabál: oho-ho! býj

9. á. Dolha-vidéki rutének.

ho-býj! üsd-üsd! Dalol, a mi eszébe jut, kolompol (kolokonýt), repedt fazekakkal csörömpöl (csentát) egész virradatig, csakhogy be ne hatoljon a vaddisznó vagy a medve a kukoriczásba. Tüzes facsóvakkal sem lehet azt olyankor kizavarni, míg csak teljesen jól nem lakott, vagy még helyesebben mondva: jól nem laktak. Igen, mert a vadak társasan járnak csemegézni s ha megsejtik, ruténesen „kitudakolják“ a jó falatot, együtt tartanak a szegény ember nagyon megmunkált földjére, a reménnyel telt, sikerrel biztató terménye közé, hol azután lakomát csapnak, a mi egy-kétszerre éppen hogy elég nekik. A medvének például megvan az az atyai gondoskodó tulajdonsága, hogy midőn jóllakott s ha nem hozta el magával a kiesinyeit, hát két első lábára, akárcsak ha karja volna, összehalmoz kukoriczaesövet, miegymást s úgy viszi a kis bocseinak. Elképzelhető tehát, hogy az ilyen őr perczre sem mer elaludni, nehogy kárba vesszen hosszas fáradsága.

Szénakaszálás. Réteken és a hegyoldalak tisztásán szénát termelnek. Kaszálnak anyaszénát és sarjút. Vannak igen meredek hegyoldalak, melyekről a felvidéki kaszás bámulatos praktikával vágja le a füvet. Az így megkopasztott területeken kaszálás végeztével itt-ott boglyák (kopjéjé) keletkeznek. Ezek rakása úgy történik, hogy miután a rendeket (vál) száradásra szétteregették, 2–3 napon át szárították, majd kupaczkokba (plászt) rakták, akkor egy sugárnövésű bükk- vagy nyárfából 6–8 méter hosszú, 7–8 cm széles ágast (osztrov) vágnak ki, gallyától megtisztítják és vastagabb végét kihegyezve, a földbe szúrják. Az osztrov tövébe, vagyis a széna aljára ágynak gallyat raknak, azután köréje szénát. Aki a boglyán van, az a szénát, a mit favillával földnek neki, az osztrov körül teregeti,

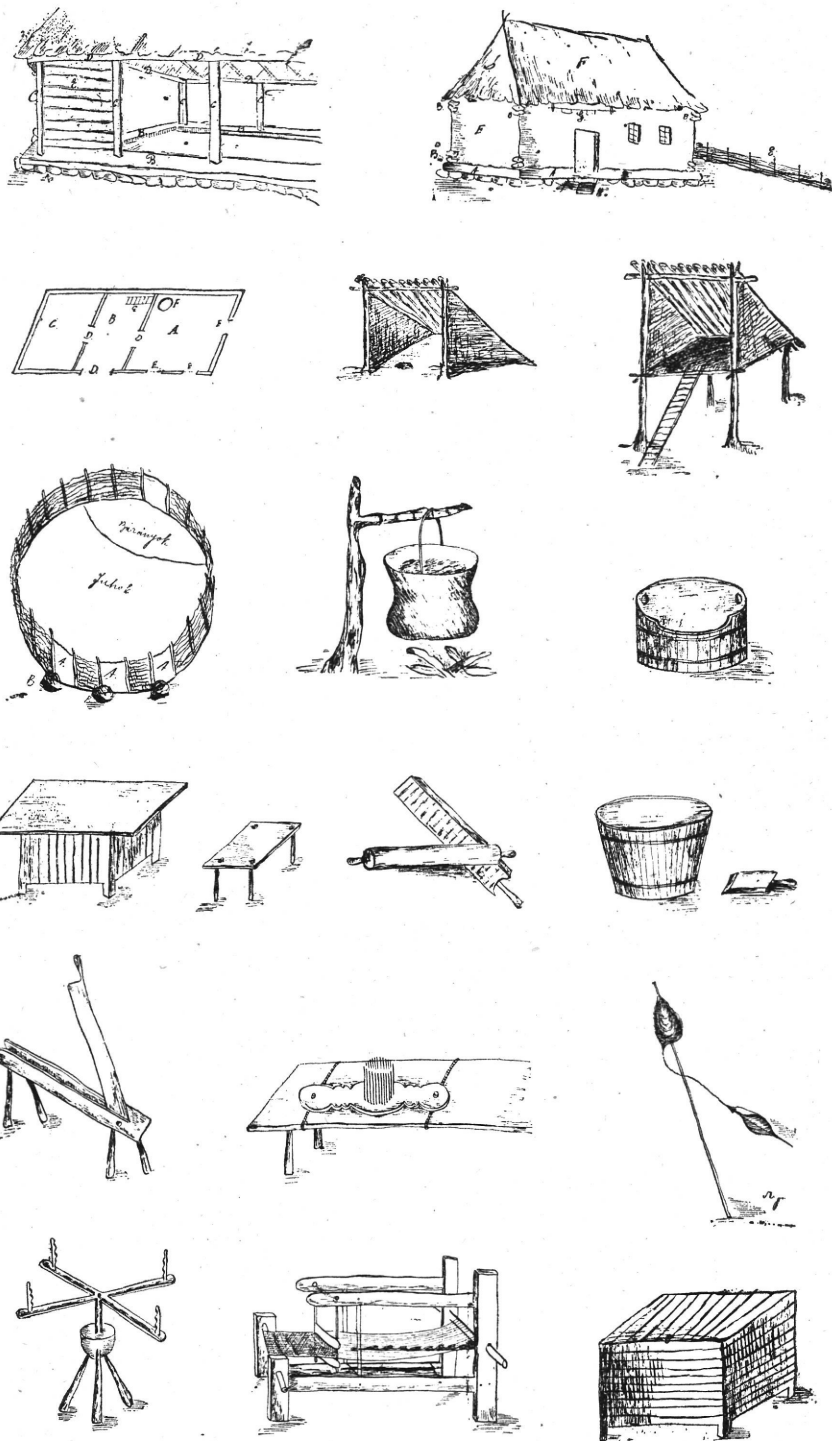
10. á. Rutén fiú gubában.

tapossa. Így halad föl egészen a csúcsig; ha készen van a boglya, egy pár gallyat tűz a tetejére s ő maga lecsúszik róla. Ha a mezőn alkalmas élőfa van a közelben, ennek terebélyes ágait rakják meg szénával. A boglyákat télen szánúton hordják haza, a mikor az istálló padlására vagy a csürbe rakják be. Meredek hegyoldalokról, szakadékokból egészen különleges módon szállítják le a szénát és pedig vagy fenyőágak összerobított lombjai közé csavarva a hátukon, vagy pedig malomköalakba összeszorítva a hegyről legurítják. Persze, ha van mit hazahordani. Mert ezeknek, t. i. a szénaboglyáknak is akadnak gazdái: rendszerint a gróf vagy a báró úr szabadon tanyázó őzikéi, miknek leölése a szegény ruténre nézve határos volna az emberölés büntettével.

Szokásuk. Minden mezei munkát jó, ha a hét első napján kezdenek. Vannak bizonyos ünnepeik (templomiak), minő a Demeter-, 40 szentek napja stb., a mikor meg van engedve ugyan a mezei munka, ennek ellenére mégis senki sem dolgozik *magának*, hanem napszámba paphoz, zsidóhoz szívesen elmegy, miből önként következik, hogy ezeknek olyankor van a legtöbb munkásuk.

A vetésre szánt magból — abban az esetben ha megmaradt is — nem adnak másnak, azt tartják és mondják, hogy: elfajzik (perevede szjá), átmege a termékenysége. Egyes terményeknél, minő a kukoricza, kender, karót szúrnak a földbe, a mire aztán rongyokat, kalapot tesznek, ez az ijesztő, hogy a madarakat elriassza a magtól. Akkor is tűznek ijesztőt, ha nagyon szép a termés, hogy a járókelők meg ne igézzék (oby ne vrekly), a vetés ártalmára túl ne dicsérjék. Különösen a mezei munkát „Isten segíts“ sóhajtással kezdik.

Szekérkenőcsük a régi világban, a mikor még sok juha volt a ruténségnek, Máramarosban ilyen módon készült: A juhtúrót bődönbe rakottan kövel lenyomatták s addig hagyták, míg meg nem pondrosodott. Az elmállott pondrók zsírja

11. á. Épületek és házieszközök.

idők folyamán a túró zsírjával keveredetten a felszín felé igyekszik s egész jó kenőcsöt szolgáltat. Ma is mondják még: nyikorog a szekered, nem kented meg túróval (ne másztýv jeszj szýrom) s a fatengely számára csakugyan jobb és tartósabb is volt ez a mai zsírnál. Ha útban az a baj érte a rutént, hogy fatengelye áttüzesedett (perehorily tenglji), fúróval, faragóval megnyeste, rendbehozta (pozápikátý), egy marék száraz zsupszalmát elégetett, hamujába egy, az utilapuhoz igen hasonló *scsávnok* nevű növény leveleit nyersen belekeverte és zsír helyett szükségből ezzel kente be a tengelyt. Ez különben nemcsak útban történt baj esetén, de általánosan is szokásban volt; a jobbmódúak az ilyen kenőcshöz még túrózsirt is adtak.

Halászat.

A nevezett községek lakói lopva halásznak, bérletjegyet nem váltanak, miért aztán sokszor kihágást követnek el s megbüntetik őket. Halászati szerszámaik nyáron 1. a közismert varsa és a zavaró rúd (*versá i bovt*); 2. kaparó vagy bokrászó háló (szák); 3. emelő kis háló és zavaró deszka (*szácsjóná i dosjká*); 4. kis, nyitott bockorvarsa (*ljúszká*); 5. horog (*udýcjá*). A hálót a falubeli cigányasszonyok kendereznából kötik.

Az 1. és 5. eszköz közismert, de nem a vele való halfogás módja. Nappal ugyanis nem igen halásznak vele, hanem záporos árvíz (*povinj*) idején. Ilyenkor hálóval a vízpartról halásznak. Vízbe merítik és a víz medrén partig húznak vele, a mire eléggé szokatlanul azt mondják, hogy „horgászik“ (*udýt*). Vízáradáskor a hegyipatakok is megáradnak s oly erővel halad a vizük, hogy halat, kavicsot, sőt nagy köveket is magával ragad és tovavisz. Ha most a hal útját part felé irányítják, a hal a hálóba kerül és így kifogják. Éjjel csak beleállnak vele a vízbe s a víz fenekére fektetik, míg egy másik halász a *bovt* nevű hosszú fával 3—4 méternyi távolságról a háló irányába végigveregeti a vizet (*bovtát, puzsát*). Ha van hal, akkor a félelemtől belefut a hálóba. A kis hálóval csakis nappal fognak halat. Ezt is úgy állítják be a vízbe, mint az előbbit, zavarója ennek azonban 1 méter hosszú, 35—40 cm széles, 2 cm vastag, egy vagy két egymásföle erősített bükkfadeszka. Oldalán egy-egy 130—135 cm magas, 3 cm átmérőjű fakar, alul a deszkában beleillesztett lábitóval (*prýsztopálnjá*), a mely 36—37 cm hosszú, 4 cm széles falap, melyre lábbal rálépnek, a deszkával mozgatják, a köveket s a kisháló felé zavarják a halat. Magyar vidéken eddigelé még teljesen ismeretlen halászeszköz és szerszámjárás.

A *ljúszká* nevű kis varsát akkor használják, ha gátolnak, azaz dugást csinálnak. Ilyenkor lecsapolják, illetve a folyó vagy a patak vizét kö-, fa-, földanyaggal elzárják és más irányba vezetik. A dugással sokszorosan megkisebbitik a vizet, úgy hogy kézzel is kifogják a halat. A mit nem bírnak kifogni pusztá kézzel, azt a dugásnak alsó végére helyezett bockorvarsa végzi el.

Télen, mikor nagy a hó, ezt hányják falapátokkal a vízbe, minek következtében a hó magábaszítja és megsűríti a vizet s így meg tudják fogni a halat. Midőn a víz áttör, akkor ismét telehányják azt; így tesznek mindaddig, a míg csak tart a halászati művelet.

Szokások és babonák. Mielőtt halászni mennének, a hálóba csomó füvet dob-
nak, hogy annyit foghassanak, a hány fűszál van a hálóban. Az első megfogott

halat, a mikor kiveszik a hálóból, háromszor megköpködik, sőt farkából le is harapnak egy darabot s közben mondogatják: egész fajtád ki a vízből (vveszj rüd iz vodý!). Újhold estéjén nem igen mennek a vízbe, mert attól tartanak, hogy az a rossz szellemeknek, mint a minó a vampír (upír), boszorkány (boszorkun) stb. ideje. Ha hazajönnek, megolvassák, mennyit fogtak s páros-e, páratlan-e (cý ejüt, cý ne cjüt) a hal; ha páratlan, azt hiszik, máskor is jó fogásuk lesz, ha páros, kevésbbé. Ha tömegesen jön a hal, azt tanácsolják, hogy abba kell hagyni a fogást, mert azt viziember, vodnýj csolovik, hajtja (upír zsene). S ilyenkor még az embert is leüti lábáról a sok hal s magával sodorja a vízbe. De vannak az emberek közt is a viziszellemekkel czimborálók, tisztátlan, gonosz szellemek (neprávi), kik bármikor is mennek halászni, sok halat fognak, sőt mint mondják, még ha csak egy is volna a vízben, azt is megfogják. Az ellenségeskedő fél azt szokta mondani a másiknak a mikor az halászni megy, hogy: *túljkó býszj náj-máv, küljko szersztý mý ná dolonji* = annyit fognál, a mennyi szőr van a tenyeren. A halászembernek neve *hálász*, mestersége pedig *hálászovánje, hálászováty*.

Halfajták: *pirj* = ponty, (p)sztruh = pisztráng, *merená* = márna, *klenj* = sügér, *bábecj* = nagyfejű apróhal, *kolty* vagy *czigányhal*, *szjikávká*, *zelenjánká* szintén apró, kis halak, miket kis hálóval szoktak fogni. A hal részei: *rot* = száj, *holová* = fej, *núzdrji* = kopoltyú, *luszká* = pikkely, *krýlo* = szárnya, *chvüsz* = fark. Ételnék a parázson sütik vagy serpenyőben, kevés vízben, hagymával. Sütik még úgy is, mint a kenyeret, t. i. falapátra rakják, aztán sülni a kemenczébe parázs mögé (zá ohenj) teszik. Az így süttött halat szárazon vagy káposztalével (roszül) eszik, azaz a káposztalébe aprítják és kanalazzák mint a levest.

Erdei munka.

A férfiak, míg az Amerikába való kivándorlás nem kapott lábra, Galicziába és Máramaros kincstári havasai alá erdei favágómunkára, ú. n. *butin-ba* jártak. Most már csak a helybeli vágásban (slovg) ölszámra vágják a tüzelőfát, a mely kizárólag bükkfa. Ölenkint K 2—2·40 kapnak a terménybérletől. Ugyancsak itten a slovgban szemet égetnek a rókamezői és a dolhai vasgyár (hámori) részére. A szénégetők munkája olyan mint bárhol másutt.

Mostanában Szuhabarankán van a legnagyobb favágás, a honnan a borzsa-völgyi helyiérdekű vasúton az ország sok részébe szállítják a tüzelő bükkfát. Ide járnak dolgozni minden egyes faluból, hol naponkint 3, sőt 4 koronát is megkeresnek. Ételnék itten, mint már említém a „Táplálkozás“ leírásánál, a helyi kantinból vásárolt kenyér, túró, szalonna, kukoriczaliszt. Reggel és este kalibájukban, a hol éjszakáznak, főzni is szoktak. Főznek pedig babot vagy tokányt (tokán). Ez utóbbinak főzési módja az, a mi a puszlikáé, csakhogy annál sűrűbb szokott lenni. Tehát össze nem vétendő az Erdélyben szintén ismeretes tokánynyal, a mely hagymával készült apróra vagdalt *húsétel*, míg amaz kukoriczalisztból való pép. Tokánynyal túróval vagy kisütött szalonnát (zsirjával együtt) esznek. Az erdei munkák közé tartozik még a zsendelycsinálás is. Ezt azonban mindenki csak a saját szükségletére teszi, t. i. ha házat vagy istállót épít. Egylovas *szekér* fának 2 kor. 40 fill., 3 korona szokott lenni az ára.

Babonájuk. A kit a vágásban (vágás) agyonütött a fa, annak a lelke éjjelenként oda visszajár és jajgat, úgy hogy sokszor hallják is.

Vadászat.

A vadászat ma már úgyszólván kipusztulóban van. A kik még foglalkoznak azzal, azok is csak orvvadászok. Medvét, vaddisznót hurokkal (szylce), rókát, nyulat vasesapdával (zseljizo) fognak. Mindkét eszköz általánosan ismert. A rókát méreggel szokták pusztítani és pedig az elhullott jószágnak mérgezett húsával. A róka prémjét 4 koronáért eladják a zsidónak. Ezt télen végzik; a mérget (cziankáli stb.) csempészet útján a boltból szerzik be. Ha télen a farkas megfojtja a szarvast vagy az őzet s megtalálják, akkor hazahordják és megeszik. Madarat nem fognak, hanem fészekből szedik el a fiókákat. Valami érdekes medvefogó szerszámnak halavány emlékét adódott megtudnom Zádnyán. Az elbeszélés szerint *kádubec* volt ennek a neve, a melyet a medve barlangja elé állítottak valamiféle kivájt fatörzs vagy félhenger (zsolobok) alakjában; e fölé karót tettek, a melynek felső vége gúzszal oda volt kötve valami közeli fa ágához. A karó felső részén — úgy látszik súlyosítónak — kövek voltak erősítve. Mindenesetre érdekes volna utánajárással kinyomozni: hol van még meg gyakorlatban és mi a pontos leírása?

Babonák. A régi vadászok azt tartották, hogy midőn ürvaesorát vettek (kenyérrel és borral), a kenyeret (dorá) nem ették meg, hanem hazavitték és a puskapor közé tették. Ezzel megbüvölték a puskát: ha falon függött is, pattogott, jelezte, hogy vegyék igénybe, biztosan célzott érnek rövid időn belül.

Madárfészekről a tűz mellett azért nem kell beszélni, mert akkor a hangyák ellepik és megeszik a tojást; víz mellett azért nem, mert a kígyó pusztítja el a fészekben levőket.

Ha egymást nem szerető pár gerlemadarat eszik meg, bizton rokonérzésekkel lesznek egymás iránt s ha még nem férj és feleség, az illető nemsokára az lesz, sőt majd egy napon is, egyszerre fog meghalni mind a kettő.

Pásztorokodás.

A falvaknak felső területe a határ végéig egyik éven *cáryná*, azaz művelésre bekerített, a másik éven toloká, közöslegelő, nyomás. Így vannak a falu alsó határával is s így, mikor a felső rész veteményes, ugyanakkor az alsó szabad legelő. Legelőre jár a tehéncsorda, disznónyjá, meg a libák. A csordást (cseredárj), a disznópásztort (szvynárj) a község közösen fogadja. A jószág minden este hazajár. Libából keveset tartanak, ki-ki a magáét hajtja ki legelőre; a hol szabadon vannak, pásztoruk nincs. Az ökröket béres (býres) vagy ökrös (volárj) legelteti májustól augusztusig, a gróftól kibérelt havason. A bérest itt is közösen fogadják. Éjszakai hajléka a már ismertetett kunyhó (koliba), míg az ökrök gallyból font akolban (kosárá) éjszakáznak. A legeltetés tartama alatt minden ökörtulajdonos ökreinek sót vagy sósvizet (ropá) visz; haza csak akkor hajtja, ha vásárra viszi őket. Kaszáláskor végleg hazakerülnek az ökrök és attól fogva késő ősziig mindenki a magáét őrzi a kaszálón, illetve a lekaszált földjén és később a kuko-

riezástarlókon. A havasi legelőnek hátránya, hogy a farkas és medve pusztítja az ökröt.

A lovaknak is szoktak ilyen legelőt fogadni, ez utóbbi azonban a ritkább esetek közé tartozik. Inkább — miután csak igáslovat tartanak — mint másutt is, minden gazda a közös legelőn legelteti.

Juhlegeltetés. A juhokat kora tavasztól Szt.-György-napig otthon, a hegyoldalakon legeltetik; a kecskéket télen is kihajtják rügyet (broszt) enni. Ilyenkor a kecskeőrző (kozárj) lehajtja vagy levágja a cserjét s úgy eteti vele állatait. Szt.-György napja előtti héten minden juhászgazda egymással szövetkezik s juhait egy-egy közös nyájba (szálás) hajtja, a hol késő őszig maradnak. Legelőjük a közös legelő vagy az uradalomtól bérelt havas vagy fensíkok. A juhászok száma minden szállás nyájánál 3—4 szokott lenni: kettő a juhokat, egy a kecskéket s egy a bárányokat őrzi, a kik nyájukat minden délben és este haza, a szállásra hajtják. Ilyenkor behajtják a gallyból font akolba. Augusztusig háromszor: reggel, délben s este fejnek, azután őszig csak egyszer és pedig reggel. A fejés úgy történik, hogy előbb akolba hajtják a juhokat, azután három juhász, mindegyik különálló nyiláskijáratra (sztrunga) ül, míg a negyedikük felhajtó, a ki megfog egy-egy juhot s odavezeti a fejőhöz. Minden megfejt juhot kieresztenek az akolból s addig, míg a juhászok megebédelnek, az akol körül ténfereg. A juhászok ételle mindig egy és ugyanaz, puliszka tejjel, mit ők a már ismertetett módon kis rézüstben (kütljá) főznek. A vátáh = soros gazda fejés után a tejet beoltja (zakljágátý), összeszedi a sajtot, míg a levet egy nagy üstben megfőzi. Főzés után a sajtörmeléket (budzok) szűrővel kiszedi. Ennek az édes törmeléknek urda, a megfőtt lének pedig zsentýcjá a neve. A sajtot, valamint a törmeléket átalvetőben, míg a zsenticzét egy dobalakú faedényben (bokláh) szállítják haza; ki lóháton, ki gyalog. Otthon a sajtot a szobában deszkára teszik száradásra, három-négy nap múlva összetörik, megsózzák és hordóba rakják. A mi a zsenticzéből megmarad, egy másik hordóba öntik és később savó (kvásznyná) lesz belőle, a mit aztán ételekhez ecet helyett használnak. Éjjel az ismertetett kunyhóban a túró készítő gazda hál, míg a juhászok kint az akol körül a földön, szabad ég alatt tanyáznak.

Túrót készíteni a juhosgazdák sorba mennek s hogy meddig marad ott, az attól függ, hogy összehajtáskor (ná másánjá) a saját juhaitól hány egyliteres edénnyel (konoveja) fejt.

A szállás felszerelése: a kaliba = kunyhó, ebben van kotel = savófőző rézüst, kütljá = puliszka-főző üst, 4—5 fakanál (lozská), kubáj = $\frac{1}{2}$ liter őr-tartalmú fakanál, komárnýk = karó, a mire a kiszedett sajtot és külön a törmelékét tarisznyába teszik és erre akasztják, hogy a víz lecsurogjon róla. Továbbá ott van még 3—4 fejőedény (geletá), mely egyúttal mérték is, körülbelül 50 liternyi őr-tartalmú. Ennél kisebb mérték, mely egyúttal egységül is szolgál, a konovejá = az erdélyi kupa, a tót cserpák, = kb. 12 deciliter.

Az akol két részre osztott, a nagyobbikban juhok, kecskék vannak, a kisebbik körben a bárányok.

A szállás 2—3 hétig van egy helyen, t. i. addig, míg a környéken tart a legelő, azután főszedik a felszerelést s tovább, friss legelőn telepednek le. A

kunyhó, nemkülönben az akol a régi helyen marad, új helyen újakat állítanak, vagy pedig a tavalyról maradtakba szállásolnak be. S tudva azt, hogy az akol helye ilyenformán a juhnyáj által megrágyázódik, azért az akol helye mindenkor a juhászt állító s egyúttal legtöbb juhval rendelkező gazdának a földjén történik.

A nyájakat őrző juhászlegények, úgyszintén gazdáik is, rendszerint analfabéták, most is rovásírás járja náluk s nincs rá eset, hogy számadásaikat emellett is eltévesztették volna. Tüzet gyufa-, kova és taplóval gerjesztenek. Régebben két különböző keménységű fának dörzsölésével gerjesztették az első tüzet a havasban, a melynek egész nyáron folyton égnie kellett. Ma ez a szokás eltűnt.

Babonájuk a juhászat terén nincs. A nagyobb ünnepek alkalmával jóllakatták a jószágot, hogy azok ne átkozzák őket. Ha valamelyik darabjuk az erdőben el talál veszni, akkor elmennek knýzsku utvárjátý = zsolnárkönyvet nyitni, hogy hol van, vagy egyáltalában megtudhassák a könyvből jósolótól (prorok), hogy megtérül-e az elveszett jószág. Ilyen jósoló Kovácsréten egy Hoty, a szomszédos Bilkén (Bereg megyében) egy Ilnát nevű ember. A károsult fél bárhol felüti a zsolnároskönyvet, a jós magában elolvassa s némi szünet után megmondja *az igazat*, miért aztán a féltől 1 koronát szokott bezsebelni. Ezt a két embert jóformán az egész vidék ismeri s bármilyen bajban tőle kérnek jóslatot s tanácsot.

A tehen tejét itt is tönkreteszik a boszorkányok, mi ellen csakis a javasszonyok tehetnek valamit. Ezeknek mesterségük abban áll, hogy olykor bárminő növénygyökérrel megfűstölik az ilyen tehenet és édesgyökeret adnak neki moslékban. Állatorvost soha nem hívnak. A tehen teje szerintük megromlik, ha böjtnapon, különösen szerdán, pénteken idegennek adnak belőle; ha bárkinek adtak s itthon elfelejtették azt megsózni vagy legalább is darabka kenyeret belebocsájtani. Végül ha idegen helyen más tejjel vegyítik, vagy ha forralás közben kifut. Ez utóbbinál azt tartják, hogy ilyenkor kifogy a tehen tejelőképesége.

Állattenyésztés. A jobbmódú gazdák tartanak két pár ökröt, 1—2 tehenet, 40—60 drb juhot, kecskét, 1—2 pár lovat, 5—8 drb disznót, kevés tyúkot, kacsát és libát. A szegényebbek mindebből kevesebbet. Legkedveltebb állatjuk a szarvasmarha. Bivalyt senki sem tart, pedig a Borzsavölgy túlsó oldalán már gyakori.

Népipar.

Az ipari tárgyaknak nagy részét maguk állítják elő. Így ők készítik házbútorait, mint a minő ágy, asztal, szuszék, lóca, szék, szénvonó, kenyérsütő lapát, létra. A teknőt és a fakanalat a helyi teknővájó cigányoktól veszik, míg cserépedényeiket vásáron vagy a kövesligeti vidéken lakó fazekasoktól szokták beszerezni.

Gazdasági eszközeik: favilla, gereblye, kapa-, kasza-, baltanyél, hordó, guzsaly, szövőszék készítése, nemkülönben alsó-felső ruhának szabása, varrása az ő munkájuk. A többi kellékeket a boltban vagy vásáron veszik. Iparosaik Dolhán: kovács, molnár, bognár, asztalos, kerékgyártó, üveges, mindannyija a maguk véréből valók, de már a szomszédos hegyesebb vidéken csak cigány és zsidó képviseli az ipart.

Dr. Sztripszky Hiador és Bilák Izidor.

XVII. évfolyam.

1—4. füzet.

(Új sorozat XII.) 1916.

A

MAGYAR NEMZETI MÚZEUM NÉPRAJZI OSZTÁLYÁNAK

ÉRTESÍTŐJE.

AZ „ETHNOGRAPHIA“ MELLÉKLETE.

SZERKESZTI

DR. SEMAYER VILIBÁLD.

Egyes füzet ára 2 korona.
Az évi négy füzet előfizetési ára 5 korona.
A Magyar Néprajzi Társaság tagjainak tag-
ságsdíjuk fejében jár.

Kéziratok a szerkesztőség címére
(VII., Városliget, Iparcsarnok), előfizetések
a Magyar Nemzeti Múzeum pénztárának
küldendők.

Megjelenik február, április, szeptember és november hónapokban.

BUDAPEST,

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KIADÁSA.

1916.

Dolha és vidékének néprajza.

(Második közlemény.)

B) Folklor.

I. Szokások és néphit.

Terhesség. A gólya, a mely Dolha vidékén különben nem igen szokott tanyázni, itt is jár látogatóba, sőt talán még szorgalmasabban, mint bárhol másutt. Mintha egyenest a római jog tételének (pater est semper incertus, tantum mater certa) volna folytatása a rutén közmondás: *Vütcüv hÿ u vorobeüv, á máty jedná* = Annyi az apa, mint a verebeknél, csak az anya egy. Az egyke-rendszer, magzatelhajtás még ismeretlen. Megtisztelő látogatásának azonban vajmi keveset örül a család: pénzbe kerül. De ha már ilyenformán elkerülhetetlen a vendég, hát mit csináljanak? Megszerzik a fogadtatási költségeket. A terhességben levő asszony majdnem az utolsó, nehéz pillanatig fönnjár és végzi a munkáját akárcsak azelőtt s csak ha már nehéz fájdalmai vannak, ha közvetlenül szülés előtt áll, akkor dől ágynak.

Ilyenkor és a szülés után a beteg nőnek sok pálinkát adnak inni, hogy erősödjék, hogy állítólag könnyebben elviselhesse a szüléssel járó fájdalmakat. Nincs olyan szegény anya, a kinél hiányoznék e varázsital. Ez a legfőbb orvosság, a melyet egész idő alatt a betegnek vánkosa alatt literesüvegben tartanak. A bába csak a szülés ideje alatt van a háznál, azután legfeljebb egyszer nézi meg a páciensét, s ezért a két látogatásért 1 kor. díjat szed.

Keresztelés. A napvilágot látó új polgárt mindjárt másnap elviszik a templomba megkeresztelni. Keresztszülők hárman-négyen: férfiak és nők szoktak lenni, kik a kicsinynek *krÿzsmá* nevű keresztelési ajándéku fehér inget vagy e helyett fehér lenvásznat visznek a templomba, mit aztán a keresztgyermek valamelyik hozzátartozójának mindjárt a keresztelés után ottan át is adnak. A mely keresztülő ezt az ajándékozást el találná mulasztani, annak keresztgyermeké — hitük szerint — a túlvilágon meztelen lesz és az ilyen fősvény szülőről le fogja tépni annak ruháját. Keresztelés után lakomát csak régebben tartottak, mostanában ez teljesen elmarad s csupán a módosabbak, vagy elsőszülött fiú esetén vendégelik meg a közelállókat.

A még fekvő beteg anyát illetőleg szigorú szokás, hogy két hétig, azaz addig, míg a templomban nincs fölavatva, portáját nem szabad elhagynia, szomszédolni tehát vagy a mezőre kijárnia tilos. Azalatt házában mindennap vendégeskedés van. Ugyanis úgy a gyermek keresztanyái, mint az asszonynak összes komaasszonyai már kora hajnalban *kumcsyúa* (komasági étel), más rutén vidéken *rodÿúa* nevű = ennivalót visznek a fekvő komaasszonynak, ma ez, holnap amaz, míg csak mindnyájan túl nem estek rajta. Ez az alkalmi étel áll húislevesből, főtt húsból tejes rizskásából, lepénytésztaból (palenjátá) és töltöttkáposztából. Mindenik ételt külön fazékban hozzák, a mihez még egy fehér czipó és egy félliteres üveg pálinka is tartozik. Ebből aztán aznap reggel lakomát csapnak s a mit el nem fogyasztanak, az a házban marad. Az ételhez komaasszony üres edényekkel tér vissza; vígan végigdalolva az úton. Az ételvívó szíveség korántsem udva-

riasságból vagy ajándékozasképen történik, mint a hogy azt első pillanatra gondolnók. Kötelező kölcsönadás az, a mit vissza kell szolgálni, mihelyt az ételhezöt is meglátogatja a gólya.

A lábbadozó anya, ha sok a dolog, hamar kiábrándul a vendégeskedés mámorából s nekilát a munkának. Csak 2—3 nap és már semmi baja, el is feledte, hogy beteg volt.

Az újszülöttet szegényes bölcso-be, teknöbe vagy ehhez hasonló farácsozatú kosárfélébe teszi és az ágy végén alacsonyabb négy póznára akasztva, vagy a mestergerendára függesztve, ágyból fekvé a lábujjai közé szoritott madzag segítségével ringatja.

Ha síró a gyermek és máskép nem boldogulnak vele, elcsitítására mákhéjának a levével altatják el. Megtörténik, hogy a csecsemő betegség, helytelen pólyázás vagy szoptatás miatt egész napokon, éjjeleken át sivalkodik — ilyenkor azt mondják, hogy valamely irigy szoptatóasszony saját síró gyermekének fürdővizét öntötte éjjel házuk ablaka alá.

Különbén úgy mondják, az ilyen ellenségek még az anyatejet is elrabolják. Ez úgy történik, hogy megkérlik, miszerint szoptatna meg egy idegen gyermeket. Ha ez szopott, rögtön el is vitte ez anyától a tejbőségét. Azért aztán a szoptató nő bármilyen szivességet is örömelebb megtesz szomszédasszonyának, csak ez egyet nem, féltve őrizve tejét saját magzata számára.

Vannak családok, a hol az újszülött gyermeknek kezébe először könyvet, ostort, vésőt vagy valamely mesterséghez tartozó szerszámot adnak, a szerint, hogy mit szeretnének gyermekükből nevelni.

Ha dícsérik a csecsemőt, az anya mindjárt rámondja: *Ták bý mu ne chýbylo, ják zá njoho ne csaje* = úgy ne ártson neki, a mint nem hall róla. A ritka fogazat a növendékgyermeknek a jövőben gazdagságot, míg ellenben a sűrű ennek ellenkezőjét jósolja. Ha a fején két, esetleg három köralakú hajnövése van, akkor az egész bizonyonnyal 2-szer, illetve 3-szor fog megözvegyedni. Ha túlokos a gyermek, akkor időnek előtte meghal. Ha kutyától, disznótól vagy bármely állattól megjíjed, akkor az illető páráról egy csomó szört lenyírnak, cserépre teszik s ott meggyújtják, füstjével pedig a megjíjedtet füstölik, mikor azt mondják: *Z tebe sztrách, á z njoho párá* = tebelöled az ijedtség, öbelöle pára: élet t. i. szálljon el.

A gyermek jelenlétében ha kigyórol vagy más hüllőrol van szó, az anya azt szokta mondani: *püd jázýcskom császnýcsok* = a nyelvecske alatt fokhagymácska, hogy valamelyik ilyen állat meg ne csípje a kicsinyt.

A gyermek további fejlődése és katonakora.

Mindkétnemű gyermekeket korán fognak munkára, e mellett böjtöltetik, minek folytán a fiatal test nem hogy fejlődne, de határozottan csenevésznek indul. S ha valamely jelentékenyebb baj támadja meg a szervezetét, orvos helyett javas-, kuruzslóasszonyok a gyógyítói a kis betegnek.

Kórházba még a felnöttek is félnek menni, mert — szerintük — ottan, ha az orvosok nem tudnának segíteni a betegen, egyszerűen megmérgezik őket.

Játékuk a gyermekeknek alig van, s ezek is az ünnepekhez fűződnek. (Lásd hátrább.)

Fürdésnél, illetőleg öltözéskor ezt a versikét éneklük:

Tko szjá jemko oblecse,
Toho szám büh ponesze.
A tko ná osztánku,
Izjisztj pecsenu zsábku.

(A ki hamar felöltözik, azt maga az Isten viszi el, a ki utolsónak, sült békát eszik majd.)

Nevelésükről semmi jót nem mondhatunk, mert az nagyon is hiányos. Iskolába például csak a büntetéstől való félelemből küldik a gyermekeket. Ám tavasz beálltával így is kifogják őket, s az iskolák ilyenkor már csak úgy konganak az ürességtől. Ismerünk olyan szülőket is, kik elmentek a tanítóhoz, kérve, számítsa ki nekik, hogy tanév végeig mennyi pénzbírságot rónának ki rájuk, ha egyszer sem küldenék tanköteles gyermeküket iskolába. Ők inkább előre lefizetnék azt, hogy ne kelljen az előljárósággal vesződniök.

Az ifjú, ha már katonaköteles korba lép, azaz sorozásra kellene mennie: anyja a kuruzslókkal egyetemben megragad minden hathatós eszközt, hogy fia a császár kenyerére ne jusson. Így a jelöltet halottnak csontjaival dörzsölik, trágyalével és egyéb házilag készített kenőcsökkel kenik be a testét, a mitől aztán az sok esetben meg is dagad. Persze így a csodadoktorok hókusz-pókuszaikkal és csodaszereik hatása alatt van rá eset, hogy czélt érnek, páciensük nem válik be.

Leánykérés.

E vidék ifjúsága aránylag igen korán nőstül. 18—24 éves korukban a legények többnyire már házasok.

Ritkán s csak elvétve akad, a ki legénynek maradna. S a ki marad, öreg legény a neve, a kit aztán soha nem hagynak nyugton a többiek, míg csak asszonyt nem visz a házhoz.

Leánykérésük minden faluban a következőképen történik: A nősilendő fiatalember, ha már kiszemléte magának a feleségnek valót, kéréket küld a házhoz. A kérék (szvátács)¹ többnyire rokonok vagy tekintélyesebb ismerősök szoktak lenni s csak ritkán fordul elő, hogy a vőlegény szülei mennének kérébe. Maga a megkérés leginkább este vagy a hajnali órákban, de sohasem nappal történik. Ez abból áll, hogy a kérék előadják a küldő fiatalembernek a szándékát, t. i. hogy az N-t vagy N-t nőül akarja venni; szeretné tehát tudni, hogy N. hozzámegye-e? Mennyi lesz a hozománya? Hány és hollevő parcella föld járul vele? Esküvő előtt ugyanis, de legkésőbb közvetlenül utána a fiatalok kikapják a birtokjust, épp úgy mint a többi járulékokat, mik közül az előbbit mindjárt rájuk is tábláztatják.

¹ Általánosán ismert szó mind a hét-nyolcz ruténlakosságú vármegyében. Éppen ezért nagy tudatlanságra vall a *Negyilya* című rutén néplap népnyelvi rontása, a mikor Vastagh Gézának *A kérék* című festményét ábrázoló illusztrációja alá azt írta: *Proszotári*. Proszo u. i. köleskása, tehát proszotár = kölesárús, úgy a mint resetár = rostaárús.

Továbbá tehát, ökö, juh, esetleg disznó lesz-e a jussban? S ha igen, melyik, milyen az? Pénzt nem igen tudakolnak s általában ennek kevés szerepe jut a hozományadásban, az előbbieket azonban a mennyire csak lehet kipróbálják, kialakozzák a lányos szülőktől. És ha már ily módon megtörtént az alkú és esetleges üzenetváltás, mik a hozomány eldöntését jelentik, — következik a jegyváltás. A legény eljegyzési ajándékkul kendőt, kendőben 2—3 koronát és gyűrűt (ócska, köves rézgyűrű) visz a lánynak, míg a lány szintén ilyen gyűrűt ad a legénynek, kezét fognak s ezzel rövidesen, minden czeremónia nélkül vége a kézfogónak.

Lakodalom.

A kézfogó után a fiatalokat 3-szor hirdetik. A hirdetés ideje alatt 1—1 korona tandíj fejében a jegyepár a kántorhoz katekizálni jár, minek befejeztével a pap előtt a keresztény hitelmezből vizsgát tesz. Vizsga után következik a polgári esküvő s ez után este a lakodalom kezdete. Az anyakönyvvezető előtt megkötött frigy után a fiatal pár még nem férj és feleség s azért a polgári esküvő helyiségéből hazamennek, ki-ki a saját otthonába, a hol nyomban rendszerint alkonyatkor megkezdik a „huszký” nevű = (libák) lakodalombevezetést. Hogy miért nevezik ezt huszkýnek, azt nem tudják megmagyarázni. Másutt az ilyen előbéstét siratónak mondják, itten a sirató fogalom ismeretlen.

A huszkýt a bervínok szertartása vezeti be, vagyis bőrvén öröközőknek metszése és koszorúba való fonása. A vendégek külön a mennyasszonyé, külön a vőlegényé, zeneszó, 1—2 szál cigányból álló bandával együtt elmennek olyan helyre, a hol bőrvén van a kertben, hogy azt letépve a fiataloknak, (molodő) a koszorús fiúnak, (druzsbá) és a koszorús lánynak (druzská) (a fiú, a lány is 14—16 éves szokott lenni) megfonhassák. A koszorút lúdtollszárral és rajta pattogatott kukoriczával díszítik, s így kötik a koszorúra. A koszorúfonás otthon a lakodalmas házban történik, s míg az tart, azalatt a fonók, asszonyok, lányok ez alkalomra megállapított dalt énekelnek, melynek szövege ez:

1. Oj poj bozse do nász
Teperj u nász horázd;
Táj tý bozsá máty.
Vinký pocsýnatý.	3. Podaj mámko iholku
Táj nýtocsku iz sovku
Usýtý császnýcsok
Na zolotýj vinocsok.
2. Hori szonýcsko, hori
Výjte szjá vinocsky szkori
Na hládku holovýcsku
Na sesászlývu dolýcsku.	4. Hori szonjicsko hori
Vyte szjá vinocský szkori
De Mária szýdýt
Tám szjá sztjiná blyscsyt.

(1. Jere Isten hozzánk, nálunk boldogság van, s te is istenanya, koszorúkezdésre.
2. Fel, napocska fel-fel, fonódjatok koszorúcskák hamar, sima fejecske, szerencsés jósorsra. 3. Adjad anyám a tít és a selyemczéznát, virágot varrok ki arany koszorúra.
4. Fel, napocska, fel-fel, fonódjatok koszorúcskák hamar, a hol a Mariska ül, ott a fal is fénylik.)

A „huszký” éjszakát követő napon van a leendő pár egyházi esküvője, s a soha el nem maradó lagzija. A templomba az esküvőre (víncsánký) vezető utat a násznép (szváljba) muzikaszó és a vőfélyek (szvatý) dalolása mellett teszi meg. A vőlegény szintén a menetben van, és rózsaszínű nagy kendőből, koszorúzott,

csengős zászló (kuráhov, püd kuráhovlyov) alatt lépked az ünnepies aktusra. A templomtól a vőfélyek elviszik a lakodalmi zászlót a menyasszony házához, a honnan a menyasszonyt násznépével együtt szintén — akárcsak az imént a vőlegényt — elkísérik a templomhoz. Így, ha már mindkét illetékes fél együtt van, az Úr házába mennek, hol megkezdődik az egyházi esketési szertartás. Míg ez tart, azalatt a fiatalság a templomtól nem messze levő téren járja a csárdást, kolomejkát stb. Mikor a fiatal pár kijön a templomból — a cigány (esetleg ha jobbmódúak a lakodalmat ülők, több muzsikus is, a kik azonban nem feltétlenül Fáró ivadécai) rázendít a Rákóczi-indulóra, mire az összes mindkét házbeli vendég összesereglik s megkezdik, ha tél van, hóval dobálni a fiatal párt. Hóval azért, hogy fehér, szőke gyermekeik legyenek. A rutén előtt úgy a férfi- mint a női szépség ideálja a szőkeség, a szeretőt is ezzel a fogalommal jelöli: *bilánjá* ugyanis szőkécskét és szeretőt jelent egyszerre.

Hazafelé a vendégek ismét zászló alatt kísérik az újdonsült házasságokat. A fiatalasszonyt gyolcsvászonnal takarják le, fejétől a földig, elül azonban nyitva hagyják, míg fejére koszorúval ellátott férfikalapot tesznek. Útközben egymás mellett halad a pár. A vőfélyek dalolásukat és menetelő táncukat megszakítva, harsány hangon felelgetnek a násznagynak (sztárosztá), a ki ekként adja föl nekik a kérdést:

Tko ijen? = ki éljen?

Vigan ér haza a lakodalmas házához a menet, hol az őrség már föl van állítva. A kaput (ljiszá) bezárják és senkit sem akarnak beereszteni. Erre aztán az általánosan ismert hadakozás, felelgetés indul meg a két táborra szakadt násznép között. Ennek végén megindul a két tábor között a versengés.

Végül összenevetnek s megnyílik a kapu. A két vőfély magasra emeli a pereczet s ilyen ív alatt vonul be az egész násznép. Ha mindenki bent van az udvaron, a vőfélyek a kalácsot, illetve a pereczet szétdarabolják és megeszik.

Szerényen, néha szűken és sovány ételekből áll a lakoma, míg ital elég bőven és kizárólag pálinkából áll. Ezt fogyasztják evés előtt, közben és utána is. Ebéd után következnek: a voloszjkýj (oláhos), kolomýjká, poljszjka (lengyeles) és az uvývanej neví gyors és lassú csárdásszerű tánczuk.

Harmadnap, t. i. a koszorúfonástól számítva, délelőtt a vőlegényesház tartja a vendégeskedést (hosztýná), a mikor nemcsak a rokonokat és jó szomszédokat, hanem még az ismerősöket is meginvitálják ebédre. Ez alkalommal ebéd előtt és közben van az úgynevezett dárovánjá = ajándékozás, mely abból áll, hogy minden egyes résztvevő vendég több-kevesebb pénzt ad át a násznagynak a fiatalok részére. A násznagy a pénzt markában tartva dikiózt mond, hogy a tisztas ajándékozó egyén ezüsttel-boldogsággal telt életet kíván a fiatal párnak.

Negyedik napon a menyasszonyosháznál van a hosztýná, a melyen azok vesznek részt, a kik az előbbi ebéden nem voltak s itt tesznek eleget ajándékozási kötelezettségüknek. A legközelebbi vasárnapon tartják a reperáló napot (popravký), melynek lakomáján azonban már csak a legközelebbi rokonok vesznek részt. Ezzel vége van a lakodalmi időnek s ilyenformán nyugodtan rámondhatjuk, hogy négy nap, négy éjjel tartott.

Íme, így folyik le egy ilyen nép lakodalma, mely ha akármilyen egyszerű is, mégis számottevő költséggel jár. Ám, ha számításba vesszük a résztvett ven-

dégek pénzajándékozását, könnyű a megnyugvás: fedezi a kiadásokat — sőt ha népes volt a daridó, még marad is a pénzből, a mi kezdetnek mindenesetre jó. Bármilyen szegény legyen is az, ki esküvőjéhez készül, szívesen hiteleznek neki, mert tudják, hogy a vendégek ilyenkor annyira-amennyire jótékonyak szoktak lenni, s így kitelik majd a kiadási költségek fedezete is. Pénznél egyebet úgysem igen kapnak, legfeljebb, ha nagyon szegény a fiatal pár. Ilyen esetben borjával, juhval vagy aprójószággal látják el a kezdő gazdát.

Babonák. Ha a nő szereti a férfit, de ez őt viszont kevésbé, akkor a szerelmes nő mézzel keni be a testét s ha lemosta a rátapadt szurkot, úgy azt az illető férfi italába önti be, ki e dolgról mit sem sejtve, ha tudatlanul megiszsa, szeretni fogja a csaléteket készített nőt, akárcsak méhek a mézet. Esküvő után közvetlenül igyekezék az asszony urának lábára hágni, akkor a házaséletben ő fog parancsolni annak.

Halál és temetés.

A halottat megmossák és tiszta ruhába öltöztetik. Csizmát vagy boeskort azért nem húznak a lábára, mert abban a túlvilágon nehezen tudna járni. Halottasházban egészen a temetésig sok nép van együtt; nappal tere-fere, diskurzus, éjjel pedig virrasztás és zsoltáreneklés folyik. Ez utóbbi időben az öregebbje ájtatoskodik s a zsoltár szavára figyel, míg a falu fiatalsága, vegyesen mind a két nem, a szoba közepére ül és farsangi alakos játékokat játszik. Ilyen játékok: a lopátky (lapátos), obrusz (abroszos) és kolodjár (kút). Az elsőnél lapáttal ütögetik a bekötött szemű delinkvenst mindaddig, a míg ki nem találja és föl nem váltja az ütőt. A másik általánosan ismert körjáték kézről kézre továbbított összecsavart kendővel vagy itt abroszszal; a harmadik pedig azonos a magyar kútbaestem, ki vált ki engem játékkal.¹

Virrasztás alkalmával vacsorát kapnak az imádkozók, a kik többnyire idősebb szomszédok és rokonok. Pálinkából is kijut a részük s bizony ezeknek sokszor ez a főcéljuk s vajmi keveset szomorkodnak ők az elköltözött lelken. A vacsora mindig abban a szobában van, a hol a halott fekszik. Temetéskor a halottat ökröszekeren viszik a temetőbe; ha kicsiny a halott, akkor a koporsót egy szegényebb ember vállán viszi ki.

A halottasnép közönséges szennyes ruhában jön el a temetésre, ünneplőt nem ölt s gyalogszerrel kíséri ki a koporsót.

Szokások és babonák. Temetés után tort tartanak. A halott nőrokonai a temetés után 1—2 hónapon át nem viselnek kontyot, ezzel mutatják, hogy gyászolnak.

Nagyon vigyáznak arra, hogy a halottasházba, míg el nem temetik a tetemet, be ne osonjon kutya vagy macska, mert később aztán a halott azon állat képében fog hazajárni. A holttestet törött mákkal is szokták behinteni, hogy ha a másvilágról kedve kerekedne hazalátogatni, akkor olvassa a körülötte szórt mákot s ne érjen rá az övéinél teendő vizitelésekre, a melyek — a halottak törvénye szerint — úgyis csak pontosan éjfélkor tehetők meg.

¹ Ezeknek a játékoknak gazdag változatú sorozatáról beszámoltam már az *Erdélyi Múzeum* 1910. évf.-ban, itt egyszerűen csak utalok e dolgozatomra: (Sz.)

Ha pálinkakedvelő volt az illető, akkor koporsójába is tesznek egy félliteres flaskóval, hogy könnyebb legyen a lelke.

Ha a harangok bánatosan szólnak, a gyászmenetben ha visszatekint a temetési szertartást végző pap, úgy abban a falurészben nemsokára új halott lesz. Temetés után minden házból kiöntik a vizet s helyébe frisset hoznak.

Halotti emlékek. Halottas szombatokon gyászmise van a templomban, ez alkalomra templomba visznek egy tál babot, a babon 3—4 tojást, vagy egy tál érett juhtúrót, két szál gyertyát, vagy kukoriczából vagy búzalisztból sütött 20—30 fillér árú 3—4 cipót. Az adományok a holtakért való imádságokért, miséért a pap, kántor és harangozó javára esnek.

Ezenkívül a holtakról való megemlékezésképen párasztászt végeztetnek és zsoltárt énekeltetnek a háznál, midőn az illetőknek rokonai, szomszédai nemkülönböztetve a falu szegényei gyűlnek össze imára és az ezt követő ebédre vagy ha zsoltár-éneklés volt, vacsorára.

Ősz beálltával minden egyes család zsoltárt énekeltet a kántorral, a kinek ezért énekes-zsoltár esetén 10, olvasó-zsoltárért 4 koronát szívesen adnak, s ritka ház, honnan e szokás elmaradna.

A nép kalendáriuma.

A vidék lakói sokszámú nagyobb ünnepeik révén garmadával halmozzák össze a babonákat és mindenféle szokásokat,¹ a melyek időrendben így következnek:

Újév. Újév hajnalán annyi égő paraszat raknak a kemencepadkára (kút), a hány tagból áll a család. Mindeniknek külön-külön égő parazsa van, mit feszült figyelemmel kísérnek, hogy meddig marad tüzesen s mikor alszik el, mivelhogy ez jósolja meg az illetőknek ez évre életüket, illetve halálukat. A mely parázs hamar alszik el, úgy annak megnevezett tulajdonosa szintén hamarosan fog meghalni s viszont a sokáig tüzesen maradt parásznak gazdája sokáig él. Sokat adnak arra is, hogy újévkor idegen férfi vagy nő jön-e be elsőnek a házba. Ha üres edényvel merészelné belépni, ez olyan veszedelmet jelentene, mit egész éven át helyre nem hozhatnának. Óvakodnak is tőle, hogy ilyesmi ne forduljon elő. Az üres edényvel jövő vendég zárt ajtóra talál. A férjijövevényt kedvelik s meg is vendégelik. Mosdani e napon ezüst- vagy aranypénzzel szokás, hogy egész éven át ki ne fogyjanak a pénzből. Ha zuzmarás az erdő, akkor termékeny esztendő várható.

Délután a templom javára gyűjtés van. Ugyanis a férfiak, kiknek javarésze legényekből áll, a templomi gondnoknak intézkedése folytán csoportokba osztva elszélednek kántálni (koljádováty) a falu különböző irányába. Minden csoporttal 2—3 zsákkal ellátott hordár (künj = ló) jár, hogy a házaknál kapott adományt átvegyék s hátukon elvigyék a gyűjtőhelyszínre, mely rendszerint a népiskola. A legények, ha gyümölcsöskert van a háznál, lányoktól diót, almát kérnek. Különböztetve a templom javára szokásos adományok: kukoricza, itt-ott zab és néhol egy-egy marék kenderszösz.

¹ Ugyanezen vidékről nagyon sok efféle folkloranyagot közölt *Zloczky Teodor* az ungvári *Kelet* cz. hetilap 1888. és 1889. évfolyamaiban.

Ezeket a gyűjtőhelyen a kurátor előtt megméri, később eladják s a pénzt a templom szükségleteire fordítják. A kántálási gyűjtést minden újévkor megtartják s gyűjtenek nemcsak a saját (görög katolikus) hitsorsosaiknál, hanem a községekben lakó róm. katolikusok, — reformátusoknál is, — sőt még a jobbmódú zsidókereszmárosoknál is. Ez utobbiaknál csak újévet kívánnak (vincszut), a miért aztán pénzt és pálinkát kapnak.

Vizkereszt. A vizkereszt-ünnepet megelőző napon böjtölnek és csak este, *vénasszony estéjén* (ná bábyn vecsür) esznek. Vacsora előtt a háziasszony a ház külső, belső falára kukoriczalisztból készült tésztából 8—10 cm hosszú keresztalakot mázol, mit azután egész éven át otthagynak, mintegy annak jelképeül, hogy benn a házban keresztény család lakik. Ősrégi szokás ez náluk.

Azt tartják, hogy ezen éjjel 12 órakor pár pillanatig minden folyóban bor folyik. Ama kérdésre, hogy miért nem merítenek belőle, az a válaszuk, hogy azt a bizonyos időt csak a bűnnélküli ember találhatná el. A folyónál örködni pedig a nagy hideg miatt nem lehet.

Másnap, midőn a pap künn a folyónál szenteli a vizet, asszonyok, lányok ott a helyszínén jegeszvizben mosdanak, hogy fehérbőrűek, egészségesek legyenek.

Szokás, titokban a pap ruháját is érinteni, hogy azon farsangkor a lányok férjhez mehessenek.

Gyümölcsoltó-Boldogasszony napján a háziasszonyok kora hajnalban Éva-pongyolában háromszor körülfutkossák a ház környékét, hogy házukban azon éven semminemű kártékony rovarok ne alkalmatlankodjanak.

Szerintük minden telet alvó állat ezen a napon támad föl újra.

Husvét. A nagyheti harangszó helyett itt is kereplőt használnak. Az ismert kereplőt azonban e vidéken egy 2 méter hosszú, 30—35 cm széles, 3—4 cm vastag bükkfadeszka pótolja. Ezt a toronyban két harangtartó-oszlophoz kötik úgy, hogy az vízszintes helyzetben egy-két héten át ott marad. Ha kerepelni akarnak, akkor 4—6 különálló fakalapácsal verik a deszkát.

Nagyszombaton este a férfiak a templomhoz gyűlnek össze, a hol szabad ég alatt tüzet raknak, körülülük és ott maradnak egész az éjféli feltámadásig. Különben azután is vigyáznak rá, hogy ki ne aludjék, míg csak vége nincs az ünnepeknek. Ehhez a tűzhöz kerítésből, miegymásból fát lopni szabad. Addig mindig vannak élesztgetői: pipázó és mesélő férfiak.

Húsvéti ünnepek előtt a háziasszony tapaszt, meszel, ruhát mos stb., s miután rendbe jön, nagycsütörtökön vagy nagyszombaton süti a pászkát = a húsvéti kalácsot.

E kalácsnak legalább is 12—15 kg fehér búzalisztból kell kikerülnie. Minél nagyobb, annál jobb és tekintélyesebb. A kalácsot szentelő, illetve megáldó papnak sütnék ilyenkor kis kalácsot, mely nagyságra nézve nem igen nagyobb szokott lenni a régi zsemlyénél.

A húsvéti kalácsot abroszba szokták kötni, mihez tojást, sonkát tesznek s így az egészet batyumódjára hátukra véve a férfiak viszik a templomhoz megáldásra. Az áldásnál nem igen várják be az utolsó ament, mindenki ragadja a batyuját s úgy rohan vele haza, mintha csak ellenség kergetné vagy a háza égne. Valóságos futóversenyt rendeznek ilyenkor s az a legboldogabb, ki legelől tart.

Otthon a pászkatához férfi lábai elé a szobában ruhát terítenek, hogy a szent kenyérrel arra és ne a pusztára lépjen. Beléptekor Krisztosz voszkresz. Krisztus föltámadt, régi keresztény köszöntéssel üdvözlö a családot.

A házban eddig senki nem evett még, most kezdik a reggelizést s egyúttal az ebédet is. Főétel a pászka.

Általános tudat, hogy a ki este is eszik a szentelt kenyérből, azt a nyáron csipni fogják a legyek. Ezért aztán este még a gyermekeknek sem szabad ebből enni.

A pászka vonatkozik ez a tartalmilag és formailag a szlávságra egyaránt jellemző népmese, a melynek poétikus stílusára külön is föl hívom az olvasó figyelmét.¹

Volt hol nem volt egyszer két testvér: az egyik erősen gazdag, a másik meg nagyon szegény. Elközelgett pedig a husvét ideje, mikoron is minden emberhez úgy illik, hogy pászkat süssön, templom alatt szentelendőt. Kenyér ugyan a pászka is, de azért mégis csak más az íze a szentelt pászkanak, mint a közönséges hétköznapi kenyérnek. Elméne hát gazdag bátyjához a szegény testvér és lisztet kért tőle, pászkaért. Azt mondotta rá a gazdag:

— Kaparj kurta, neked is lesz! Nem tartozom én neked lisztet adni, pászkaért.

— De hiszen mi testvérek volnánk? Adhatnál hát egy kis lisztet.

Nem adott a gazdag. Mit csináljon szegény feje? Hiszen el-kiszólja az egész falu, ha üres kézzel áll a templom alá, a hol két sorjában kosarakban, átalvetőkben várja a megszentelést a sok tojás, sonka, kalács, egy szóval a pászka. Keserű gondolatai az erdő felé terelték szegényt. Levágott egy tölgyfadudort, a mi a fa alsó részén szokott nőni s olyan kerek-gömbölyded, akár egy jóra való cipő. El-megsimitotta kerekre, tűzön fakóbarnára pörkölte, átalvetőjébe tette és hazaballagott. Hogy valami itala is legyen szentelendő, mint a többi falujabelinek, egy korsó vizet is tett a fapászka mellé. Közönséges forrásvizet. Már hogy a szegény miatt.

Elment vasárnap reggel a templomhoz, a czinteremben éppen a gazdag mellé állott. Odatekint a gazdag testvér és nagyon mereszi a szemét, ezt mondva magában: Ugyan honnan vevé öcsém ezt a szép piros pászkat? Honnan kapott hozzája olyan finom lisztet? Hirtelen odasúg az öcsésének:

— Hallod-e, Vaszil, cseréljünk! Mert igen röstellem ám ezt az én pászkatát, a fekete lisztből valót. Néked meg ez is jó lesz, senki se szól meg érte téged, szegény embert.

Ráállott a szegény ember. Odaadta átalvetőjét pászkaért, italostul s átvette

¹ A rímelő és ritmikus próza, a mely még verses tagozódás nélkül való és mint egy ingadozik a kötött és kötetlen beszéd között, versbe át-átcsapó prózák alakjával különösen a két keleti szláv nemzetnek sajátossága, t. i. az ukrán-ruténnek és a maszkónak. Ez a forma, úgy látszik, az epikus költeszet kristályosodási korszakából maradhatott fenn, a mikor még nem öltött szilárd verses formabeli halmazállapotot s a melyben a prózából színező refrainként bugyogott ki az őserőtől hajtott vers. Ezt a stílust e magyar fordításban lehetőleg hiven igyekeztem visszaadni. Ugyanezt kitűnően adja vissza Meyer is az orosz népmesék német fordításában: *Afanaszjev-Meyer: Russische Volksmärchen*. 1901. és 1909. (Sz. H.)

amazt a gazdag testvértől. Mikor a pap megszentelte, megáldotta, a hogy annak rendje-módja, hazasiettek a népek. Szegény ember mondja otthon asszonyának:

— Látod, asszony. Mind csak töprengtél, búsultál, bánkódtál, hogy pászka nélkül maradunk. Adott az Isten!

Gazdag testvér mondja otthon asszonyának:

— Látod, asszony. Milyen szép pászkát cseréltem öcsémmel. Te pedig mind csak híreskedtél, nagyoskodtál, erősködtél, hogy ilyen olyan gazdasszony vagy s mégse tudtál olyant sütni, mint az öcsém asszonya. Adott az Isten!

Szegyenezett a gazdag ember felesége, de nagyon és csak megállott az asztal sarkán. De leült a gazda, belevág a pászkába: nem szaladt be a kés. Próbálgatja másfelől, kereken és tífzelől: csak nem megy. Fejszét ragad haragjában és megszelni úgy próbálja. Beleszaladt a fejsze, ámde olyan erővel, hogy nem tudta onnan kihúzni. Addig ütö bunkóval a fokát, míg végtére is kettőbe repedt a pászka. Odatekint s nagyot ordít:

— Huh! Ördögadta pászkája! Hisz ez fából van!

És megint csunyán elkáromkodta magát, de nagyon is pogányul.

Mondja neki asszonya szeliden:

— Látod, Iván, látod. Káromoltad Istent, ma, husvét első napján. Meg is vert ám érette, pászkád fává tette! Bizony nagyot vétkezted: pászka nélkül maradtál.

Mit csináljon a gazdag ember? Elment szegény öcséséhez pászka-kérni. Szegény öcsese szó nélkül lekanyarította pászkája felét és bátyjának átadta, hogy neki is legyen valami szentelt enniyalója. Már hogy a szegény miatt.

Aztán száraz fát, targallyakat szedett elő, hogy a csere-sonkát megfőzze. De nem volt, mivel meggyujtsa, hát bátyjától kért gyujtót. Ő meg nem akart gyujtót adni, mondván:

— Eredj dolgozra! Látod, olyan bosszus vagyok, darabokra vágnálak.

Már mint a szegény miatt.

Szegény ember búsan nekitámasztja házának a létrát. Felmászott, széjjeltekint, füstölög-e valakinél, a kitől aztán tüzet kérne? Ím, az egyik hegytetőn csakugyan valami tüzet lát. Hamarosan oda fut: tizenkét öreg ember ül a lán-goló tűz körül. Köszönti őket, mint husvétkor szokás:

— Krisztus feltámadt!

— Valóban feltámadt! — válaszolta neki a leghosszabb szakállú. — Hát te mi járatban vagy?

— Eljöttem hozzátok, nem adnátok-e egy kis tüzet? Nincsen mivel sonkát főztek.

— Adunk néked tüzet, adunk; de előbb azt mondjad meg: melyik hónap a leghidegebb!

— Hát az a márczius — Isten tartsa meg — és a január. Ezekkel a legnagyobb hideg szaladgál.

— Megmondád: jól mondád. Vesd le földre a gubád, terítsd ki csak előnkbe.

Lapátjával kétszer merte meg az öreg a friss parazsat és beleszórta a gubába.

— Vidd ezt most haza, terítsd el a padra. Magad szállj le onnan s aztán küldd az asszonyt parázsért a padra.

Futvást-futott a szegény ember, a hogy csak a lába birta. Mind attól félt az útbá, átég attól a guba. Felszaladt a padlásra s kiönté ott rakásra. Úgy tett, a hogy megmondták, küldte az asszonyt parázsért. Felhágott az asszony: csak úgy fénylett előtte valami. Jól odanézett, vaj' nem ígézet? Bíz ott csupa fényes vert aranypénzek! Megmerte a szoknyájába, kettőt lépett zavarába s lehupant a házba. Mutatja urának:

— Ember, ember! Mit hoztál te? Hisz ez csupa aranytallér!

Úgy megörült szegény ember a hírnek, hogy a feje is megfájdult szegénynek. Megrángatta kis fiának üstökét:

— Szaladj fiam a bácsihoz vékáért! Ha azt kérdi, minek nektek a véka, mondd, hogy apád lisztért járt a faluba. Megmérni szeretné, vaj' nem csalódott-e? A fiucska hamarosan elhozta: éppen megtelt aranypénzzel a véka.

De a véka dongáiba az egyik pénz megakadt. Kérdi bácsi:

— Mit mértetek oly sokat? Mért kellett hát az a véka tinéktek?

— Édes apám tudja, mért? Ott valami lisztet mért.

— Hej, legényke, kicsiny vagy még s hazudozni máris értesz. Hogyha, mondd, lisztet mért az apád, mért nem lisztelte be vajjon a vékát?

Báránybőrbekecsét futtában felkapá, nagy sietve átkoczog öcscséhez, édeskén.

— Kedves öcsém, mondsza szépen, hol tettél szert ilyen pénzre?

Szegény ember mind elmondta őszintén: Ott a dombon tizenkettő üldögél, tüzet kért tőlük, tüzet kapott tőlük s a parászból arany lett.

— Eligazíthatnál oda engemet?

— Hogyne! Szívesen én! — mondja rá a szegény.

Elméne a gazdag ember, köszönti a tizenkettőt:

— Mi a fenét csináltok itt öles hóban?

— . . . sztus feltámadt! — mondja egyik. — S te miféle jóban?

— Adjatok a tüzetekből. Van nektek is elegendő.

— Jól van, fiam, kapsz tüzet, de mondd előbb azt az egyet, melyik hónap a leghidegebb?

— Hogy melyik? — mond a gazdag. — Hát az a két kutya: márczius meg január, hogy vesznének meg immár.

— Megmondád: jól mondád. Vesd le immár a gubád, hadd töltsük meg parázsszal.

Megmerte a nagyszakállú háromszor is a lapátját s így szólott:

— Eredj most csak haza s rakd szét a parászat négyfelé, a padlás minden sarkára.

Futott-futott nagy kincsével a gazdag. El-szétrakta a parászat négyfelé az eresz alatt. De alig hogy leugrott, a ház lángban lobogott. Nagynehezen menekülhetett meg asszonyával és gyerekeivel, mert mind porrá vált: ház, istálló, egész gazdagsága, mind, mind . . . Cselédnek kellett öcscséhez szegődnie, úgy lement a nagy, fősvény gazdagság. Elégszer van bíz így most is, hogy gazdag a szegénynek, akár jóllakott az éhesnek, nem igen hisz.

Néphit. Ha véletlenül egér csen el egy morzsát, úgy az denevérré változik

át. Ki husvétii ünnepekben nappal mer aludni, annak a nyáron agyon fog ázni a szénája. Első, második napon nem mennek a szomszédhoz. Egy hely van, a hova ez időben a falu apraja-nagyja szokott összejönni s ez a templom körülötti térség. Itt mindenki föltaalja a hozzávaló társaságot, így külön van a gyermekeké, külön a legények-, lányok-, idősebb férfiak- és asszonyoké.

A fiúgyermekeknek kedvelt játékuk ilyenkor a *cárjá bjtty* és *chvosztácsá vijátty* nevűek. Az első (királyt verni) háborúfélénél 15—30 fiú két szembenéző sorba áll. Fölváltva a sorokból egy-egy szélső fiú térdel nekiszalad a másik sornak, a hol összefogózkodott kézzel állanak. Ha elszakítja a sort, akkor magával viszi az onnan lefelé kezdődő csapatot. Ha ez nem sikerült, akkor maga is az ellenfél sorában marad. Ezt követi az előbb támadott sor és úgy tovább.

A másíknak menete ez: A gyermekek, 15—20-an hosszú lánczban összefogóznak, az első rendesen erős fiú s elkezd szaladni vele az egész láncz. Mikor már teljes gyorsasággal haladnak, a vezető egy gyors irammal az egész lánczot ellenkező irányba csavarja, minek következtében az egész, de különösen a láncz végén levők bármennyire igyekeznek is együttmaradni, elszakadnak s valósággal szanaszét repülnek. (Chvosztács = farkos, vijátty = szórni, szellőzni.)

A lányok kedvvel játsszák a „*ezicza egeret*”; lefolyása mint bárhol másutt.

A legények katonásdít játszanak, illetve katonai rendgyakorlatokat szoktak tanulni és gyakorolni. Vezénylőjük és tanítójuk rendszerint közülök való, katonaságtól kikerült legény, ki ott is tizedes vagy szakaszvezető volt. Különben több katonaviselt ember is beáll a sorba s így egymást oktatta, mondhatni elég jól végzik a meneteléseket, szakaszképzést, fordulatokat s egyéb gyakorlatokat. A vezényszó magyar vagy német. A legényeknek szokásuk — sőt még a kisebbeknek is — hogy a lányokat, menyecskéket csalánozzák, azaz csípős csalánnal dörzsölik meg arcukat, mitől aztán egész képük hólyagossá válik. A locsolkodás is itt folyik le és pedig kupából vagy egyéb öblösebb edényfélékből, avagy egyszerűen a folyóban meghengergetik a leányokat.

Az asszonyfélék szintén egy csapatba verődnek össze, pázsitra heverednek és pletykálva *pipáznak*. E vidéken kivétel nélkül minden faluban az asszonyok úgyszólván versenyeznek a dohányzás terén. Az sem éppen ritka eset, hogy a gyöngye nem bagót is élvez.

A lány, mihelyt asszonyává válik, előbb-utóbb elsajátítja e passziót, előbb szükségből: fogfájás ellen, később rabjává válik, akár csak a legtöbb férfi.

A háznál mindig akad tojás vagy egyébnemű aprólék, mit a koresmáros, ki egyúttal dohányárús is, dohánycserében szívesen elfogad. Az alkoholizmusnak éppen olyan rabjai, mint a férfinem: úton-útfélen heverő részegeket látni mindennapi dolog. S ez már Csaplovics óta (1810) állaadóan megfigyelt jelenség.

Pünkösöd. Pünkösdkor a ház eresztét és a szoba belsejét, úgyszintén az istállót, ólat zöld gallyakkal szokták körülaggatni. Ugyancsak ezt teszik a belsőségben levő szántófölddel is: oda is zöld ágat tűznek s hogy mi annak a jelentősége, azt nem tudják.

Karácsony. A karácsonyi ünnepek három napig tartanak. Az ünnep tulajdonképen a karácsonyt megelőző napon veszi kezdetét. E napon szigorú böjtöt tartanak, azaz semmit nem esznek és nem isznak, nemcsak a felnőttek, hanem

még a gyermekek sem, míg az esti csillag föl nem jön az égen. Ha bekövetkezett a szent este, akkor sarjut vagy szénát szórnak az asztalra és azt maguk szötte abroszszal takarják le. A szénaszórás az ünnep tiszteletére történik. Ugyanekkor szokás ezen községekben lánczczal összekötözni az asztal lábait. De hogy ezt miért teszik, nem tudják.

Szentesti vacsorát a tehetősebbek 7—9-féle ételből készítenek. Természetesen mind bőjtösen: olajjal vagy kókuszszírral. Az ételek ezek: 1. kömény- vagy zabdaraleves, 2. olajos krumplicsemetel, 3. káposzta, 4. olajos főtt tészta, 5. gomba, 6. sóshering, 7. paszuly, 8. főtt szilva, 9. rizskása, czukrosvízzel hígítva, 10. körtelék. Azonkívül minden háznál 1—2 liter pálinka. Mindezen ételből egy-egy keveset másnapra (na rüzdvo) = karácsonyra hagynak, a mi a zsíros ételeknek előételül szolgál. Még mielőtt vacsorához ülne a család, az apa előbb szalmával megkoszorúzza a termő gyümölcsfáit; a nem termő fák felé fejszével suhint. A ki vele van, egyre könyörög neki, hogy még csak most egyszer kegyelmezzen meg a tunya fáknak, ne vágja ki, meglátja, jövőre eme hála fejében dús gyümölcsöt hoznak. S a bosszútállani akaró gazda tényleg életben hagyja a fákat, hiszen valójában úgysem volt szándéka azokat kipusztítani.

Ennek végeztével a házba tér, hol éppen már csak rá várahoztak, hogy hozzáfoghassanak a nagy, ünnepélyes vacsorához.

Karácsonyfát nem állít a rutén család, hanem e helyett kukoriczalisztból egy a rendesnél nagyobb alakú kerecszn nevű karácsonyi kenyert süt, melynek tetejére mindennemű magot helyez, a mi rajta sül és ott is marad. Vége sincs még a vacsorának, a mikor a ház ablaka alatt megszólalnak: a koljádnykij = a kántáló gyermekek. S miután megkapták az engedélyt, rákezdnek a már az újévi kántálásnál feltüntetett énekek egyikére, vagy más ilyen alkalmi melódiára.

Gyakori szokás azonban az is, hogy nem a szent éneket kántálják ilyenkor, hanem megkérdeik a házbeliéktől, hogy melyik kereszteltnek szóljon a lant. S ha be lőn mondva valamely családtagnak neve — többnyire a gyermekeké —, úgy azon név végigszerepel a dal folyamán.

Így például énekelve azt mesélik el a gyermekkántálók, hogy János elment a Dunántúlra hegedűt faragni, nem sikerült végigcsinálni, mert megvágta az ujját, melylyel aztán sorra járta apját, anyját, testvéreit, bekötötték ugyan a sebét, de senki sem gyógyíthatta meg. Végre elment a kedveséhez, ki nemcsak hogy bekötötte, hanem csodák-csodája, meg is gyógyította azt.

Kántálásért a gyermekek kukoriczacipót kapnak, mit ablakon át vászonba burkolt kézzel adnak ki nekik.

Járnak még hegedűs kántálók is: meglelt emberek, kiket itt-ott már asztalhoz is meginvítálnak s a rendes, azaz előbb említett adományon kívül pohár pálinka s harapnivaló is kijár nekik. A legények csoportokba verődve járnak be a lányosházakat, honnan vak lóért sem távoznának el addig, míg meg nem kapják a ház szepétől (lánytól) dió- vagy mogyorójárulékat.

Legendák, néphit.

Ádám büne. Ádám ősapánknak még a paradicsomból való kiűzetése után is csak annyi földet kellett maggal bevetnie, a mennyit ő maga átléphetett. Ezen a

mindenesetre nem holdnyi területen annyi elesége termett, a mennyire esztendőn át csak szüksége volt.

Ősapánk azonban kapzsi volt, nem elégedett meg azzal, hanem titokban megtoldotta a kiszabott határt: többet veteményezett, mire az Úr haragra lobbant, kimondá: Vethetsz és dolgozhatsz ezentúl a mennyit csak birsch, de áldásom kevés lesz rajta s te nemzetségeddel együtt elégedetlen leszel örökké! — Innen ered a mai állapot: sokat vetünk, keveset aratunk.

Különböző sors. Történt egyszer, hogy az Úr magához hívatta az ő teremtményeit, hogy azok külön-külön számoljanak be életsorsukkal.

Magyar ember volt az első jelentkező, ki így köszönté az ő Teremtőjét: — Adj' Isten jó napot!

A zsidó, miután csak utolsóelőttinek érkezett meg, meg nem állhatta, hogy ki ne fakadjon: „Nem járja, ez nem seft, hogy nem én voltam az első referáló“.

No és a rutén? Az legutoljára jelent meg a „rapporton“, miért is sajnálkozva mondotta: „Baj, keserűség ez rámnézve, hogy utolsónak jöttem, dehát mit csináljak?!“

Az Isten mindenik panaszost meghallgatott s végre kimondotta a szentenciát: A magyar „jó napot“-tal köszönt, tehát neki jó napokat adományozok is; a zsidó „üzlettel, seft“-tel, a rutén „baj“-jal állott elő, így hát nekik, valamint nemzetüknek is ezeket adományozom.

A mint a rutén mondja: a sors bevált, napjainkban is így van.

*

1. Judás bodzafára akasztotta föl magát, innen ered e fának bűzössége.
2. A dohány, mint ártalmas szer, ugyancsak ennek az áruló, hűtlen apostol hamvainak elporladásából való.
3. A hold korongján látható árnyak Ábelnek megöletését ábrázolják.
4. A villámlás, Mihály arkangyal kardjának villogtatása, a mint egy-egy rossz szellemet levág. Mennydörgéskor Illés az égen cipót hordoz kocsiján. Különböben a villámcsapás sem egyéb, mint a rossz szellemeknek, sátánnak Istentől való agyonütése.
5. A házi rovarokat az Isten a vénasszonyok szórakoztatására küldötte, a mennyiben egykor egy ilyen aggkorú némben, kinek semmi foglalkozása nem volt, arra kérte az Urat, hogy adná meg neki a szórakozást.
6. A kovácsmester azért keresi meg oly hamar a pénzt, mert midőn Jézus fölfeszítéséhez a zsidók hat szeget csináltattak a kováccsal, fájdalommal tette azt s szánalomból csak ötöt készített s adott át azoknak. Míg ellenben az asztalos kegyetlen volt, Jézusnak nagy, durva keresztet faragott, miért aztán e mesterséget üzöknök térdig kell hogy érjen a sok forgácsa, s csak úgy juthat pénzmaghoz.
7. Izrael fiai ellenszenvvel viseltetnek a Fáraó ivadékaival szemben, mert annak idején Fáraók üvegdarabokat tapostattak velök.
8. A medve molnáremberből átalakult állat.
9. A ki tavasszal először hallja a mennydörgést, kövel vagy vassal ütögeti a fogát, hogy ne fájjon a jövőben.
10. Gyümölcséréskor, ha valaki először eszik gyümölcsöt, azt mondja: Akkor fájjon a hasam, mikor Vargánének (avagy N. N. más öregasszonynak)

gyermeké születik. S miután Vargáné 70 éves asszony, nyilvánvaló, hogy hasfájás nem érheti.

11. Az olyan asszony, kinek nemrégiben meghalt a gyermeke, Ker. Szt. János napja előtt (do Ivándlja: így!) nem ehet semmiféle gyümölcsöt, mert különben a túlvilágon, hol a gyermekek egyebet sem tesznek mint gyümölcsöt, számóczát esznek és játszanak, az ő gyermekének tiltva lenne a gyümölcsévés.

12. Gyümölcserés idején az illető gyümölcsből egy kassal a templomba visznek, a mit a pap ottan megáld és az áldás fejében a hozott újdonságon a pap, kántor és harangozó megosztozik.

13. Ha cigánynak alamizsnát adnak, akkor az azt adó egyet dobant a lábával, minthogy a cigány még a túlvilágon is eltagadja, hogy tőle kapott volna valamit, de így majd a föld tanuskodik róla.

14. Hajnyírás alkalmával a levágott hajat csomóba szedik és azt olyan eldugott helyre teszik, a hova semmiféle madár nem férhet be, mert különben ha a madár fészkerakáshoz elviszi a levágott hajat, úgy volt tulajdonosának gyakori lesz a fejfájása.

15. A levágott körmöt szintén jól össze kell szedni és a kebelbe rejteni. Szétszórtan hagyni nem szabad, mert akkor majd ezekért a lélek a túlvilágról is haza fog járni.

16. Nyáron, ha erős zivatar támad, szentelt barkát hánynak a tűzre és kenyérlapátot tesznek ki az esőre.

17. Vihar közeledtével harangozni szoktak, a mi voltaképen nem babonából kiinduló dolog, hanem hogy a nép imádkozzék olyankor. A köznép azonban akként magyarázza ezt, hogy a harang üzi el a mennybeli haragot; imádkoznak, de főszólyt fektetnek rá, hogy állandóan szóljon a harang. Ha jégeső verte el a termést, a harangozót szidják, hogy idejében nem harangozott s így mulasztásával nem terelte el a zivatart.

18. Ha tartósak a zivatarok vagy szelek, akkor a rossz szellemek lakodalmat csapnak: valaki kivégezte magát.

19. Fecskefészket nem bántanak, mert megbetegszik a marhaállományuk, véres lenne a tej.

20. Egyeseknél az a hit is megvan, hogy a ki kilencz napon át nem imádkozik, nem mosdik s nem vetkőzik le, hanem lábbelijében talpa alatt egy-két koronát tart, az mindennemű lopásnál láthatlanná válik s lothat, a mennyit csak bír. A kiszabott határidőt azonban — a kik ezt megpróbálták közülök — még senki sem bírta ki. A fantáziájuk nem engedte.

21. Rókamezőn, Kovácsréten, Kereczkén és Bereznéken azt tartják, hogy régente a híres rablók a pénzt, a mit összeszedtek, a Perelucs, Djilok, Szová hegyek belsejébe elásták. Ez az elrejtett kincs olykor, különösen nagyobb ünnepek éjjelén, tisztulni, lángolni szokott. Akadnak vállalkozók, a kik aztán napokig, sőt hetekig ássák, túrják a hegyoldalt, hogy a fénytárasztott pénz nyomára akadjanak. Azért nem sikerül nekik, mert mint mondják, valamelyikük bűnös ember.

22. Lábát ültében senki ne lógassa, mert akkor ördögöt hintál.

23. Nem jó böjtben vagy böjtös napon kigyóról beszélni, mert nyáron mindenhol ezeket fogja látni.

24. Mosdatlanul a napra nézni nem szabad, épp úgy mint mosdatlanul reggelizni. — Imádkozni a nap felé, keletre fordulva kell: onnan eredt a keresztény óhit.

25. Fél lábbelivel a lábon nem jó járni, mert az illető megözvegyedik.

26. Hétfőn, hacsak lehetséges, nem kell pénzt kiadni, mert egész héten át kiadásai lesznek az illetőnek. Ugyancsak e napon mindig jobb, ha férfi- és nem női idegen jön először a házba.

27. Kést élével fölfelé fordultan hagyni nem szabad, mert veszedelmet okozhat; aki észreveszi, azonnal borítsa le.

28. Útban zsidóval, cigánynyal, vagy tele edényt vivő bárkivel találkozni: sikert, üres edénnyel, macskával, vagy nyúllal találkozni: teljes sikertelenséget jelent.

29. Éjjel, de különösen éjféltájban senkise járjon, mert az a kísértetek ideje.

30. Éjszakára a lakások zárva vannak — mint mondják — nem annyira az ellenség vagy a tolvaj miatt, hanem azon szellemek ellen, a kik különböző alakokban jelennek meg s rendesen halálra kínozzák az embereket. Szellemeik: nücsnők = éjjeljáró, putnők = útonjáró, upirj = vámpir és víziszellem; halottjaik, a kik visszalátogatnak övéikhez; azután sok boszorkány (boszorkánjá) tarkítja az éjjeli világot.

31. A szemmel való megverés veszélyes.

32. A ki véletlenül magára köp, ez annak a jele, hogy őt most valahol másutt dicsérik, magasztalják.

33. Ha akaratlanul (mivelhogy másként nem igen történik) a nyelvét harapja meg, akkor átkozzák; ha gyulladást, égést érez a füle, akkor rágalmaznak. Ez utóbbin úgy lehet segíteni, ha a rágalmazandó gyöngén megharapja a maga nyelvét, minek folytán a rágalmazó ugyanakkor, tehát ócsárlások közben, önkénytelenül is véresre harapja a magáét.

34. A ki véletlenül megégeti az ujját, füléhez kap s azt mondja: *závtrá csorná szeredá* = holnap fekete szerda.

Népi mulatság. Táncmulatságot a legények a böjtök kivételével jóformán minden vasárnap és ünnepnapon rendeznek. A korcsma udvarára hívják az egyszál muzsikust, aki nem feltétlenül cigány; a mennyiben maguk között is vannak, a kik értenek a hegedű nyöszörgetéséhez, vonónyoszorgatáshoz; ezenfelül Izrael szegény utódai is elsajátították a Fáraó-nemzedéknek művészetét. A legények *csárdáshoz* — csak úgy magukban — fognak s járják, hajráznak. Hangosan vannak s főleg azért, hogy minél messzibbről magukhoz csödütsék a nézőket, illetőleg a lányokat, menyecskéket. S ez utóbbiak nem igen váratnak magukra, egy pár pillanat s ott van az egész falu szépeinek tömege. A lányok, a menyecskék külön csoportba verődnek s természetes az a kitüntetett köztük, a kit tánczra hívnak föl. A tánczoló legények tánczosnőjüket nem kérik, hanem egyenest parancsoló módon hívják föl a tánczhoz. Pl.: te, András Máriája, gyer ide!

Vége pedig az ilyen mulatságoknak rendszerint a tánczosok verekedésével jár.

Betegség. Az epilepsziával (*püdlá chvorotá* = rossz betegség) Miszticzére, a híres búcsújáró-kolostorba mennek, hogy a szerzetesek imádságaikkal kiűzzék

belőlük a rossz szellemet, minthogy az epilepszia nem egyéb mint az ördög betelepése a betegbe.

Ha bármely betegség hirtelenül támadja meg az embert, akkor a kuruzsló-asszonyok vizet oltanak. Ez úgy történik, hogy a kuruzslónő kis tálba vizet önt, a vízbe kilencz tüzes parazsat dob s minden dobásnál ezeket a szavakat mondja: *kljátj bÿszj, zákljátj bÿsz (légy átkozott)*, azután a szenes vizet a beteg elé teszi, hogy háromszor leheljen bele. Ezzel a vízzel megkeni a betegnek homlokát, arczát, mellét, kezét, lábát, miközben mondja: „*tünnél el, vesznél el*“. A végén a beteg háromszor beleköp a vízbe s a vizet a kuruzsló kiviszi, illetve kiönti a folyóba s mondja: *ták bÿszj szjá rozchodÿlo, hÿ vodá szjá po kamínju rozchodÿt* = úgy mennél széjjel, mint a víz a köveken szerteoszlik.

A kinek a torka fáj, az a kemenczecsőbe háromszor belehel és mondja: úgy oszlanál széjjel, mint a füst. A mely betegségnek okát a megijedésben keresik, annál a kuruzsló viaszt önt (lják izlÿvát); öntése hasonló a közismert ólomöntéshez, czélja, hogy az öntött alakból ráismerjenek a baj okozójára. Szúrás (koljká), nyilalás esetén mézzel kenik be a süvegczukor papirosát s azt rakják a fájó helyre. Szoktak még ruhába sertésürüléket is tenni s azzal gyógyítani: ez a rutén priznicz-tudomány. A gyomorbajt (boljácská) úgy gyógyítják, hogy a betegnek gyomrát a kenegetőasszony bekeni zsírral, vajjal masszirozza, azután (hornjá mecse) csuprot vet rá. Ennek vetésmódja: egy félliteres csuporba $\frac{1}{2}$ del vizet önt, amibe egyharmad-marék kenderkóczot tesznek bele. Ez utóbbit meggyújtják és a bögrét hirtelen a beteg gyomra tájékára borítják, a mi odaragad és a testet összehúzza. Félóráig ilyen helyzetben marad a csupor s ennek letelével leveszik. Mondják, hogy teljesen ha nem is szünteti meg a bajt, de legalább lényeges enyhítő hatással van.

Ha a kuruzslótól kuruzslása közben kérjük, hogy mit csinál, rögtön ezt mondja rá: „*ták bÿ borzsi choszen* = ilyen gyorsan használjon“ s csak azután mondja meg a műveletét.

Gyógynövényeik: *bÿyná* = bodzafavirág; *lÿpá* = hársfavirág, mindkettőt megfőzve, köhögés ellen teának használják; a *cintorijá* étvágygerjesztő tea; *bábká* utifüvet, *lupÿnu z ohÿrkÿv* szárított uborkahajat kelésre szoktak tenni, hogy kifakadjon és száradjon is. A fejfájást fokhagymával való bedörzsöléssel gyógyítják.

Ha nagyon beteg valaki, akkor *nádriguljá* = nadragulya-gyökeret főznek és ennek levét (erős méreg) kisebb adagban beadják neki. Ha azt megitta, egy darabig félrebeszél, aztán hosszadalmasan alszik.

Időjóslás. Kemény, fagyos idő megszűnik:

1. ha a kakas alkonyatkor vagy este kukorékol;
2. ha a kémény füstje nem emelkedik föl, hanem alant terjed szét;
3. ha messziről jövő harangszó, vasút kerekeinek zakatolása, a gyár füttye vagy egyéb zaj, hang közléről hallatszik.

Hidegre fordul a lágy, enyhe idő, ha karicsolnak a tyúkok s nem szivesen mennek ki az ólból; valamint akkor is, ha a macska meleg helyre húzódik.

Hófúvások következnek be, ha a verebek csoportosan és nyugtalanul röpködnek ide-oda.

A hosszantartó hideg tél biztos előhírnöke a forró, majd esős nyárnak. Ha vízkersztkor erős a hideg, akkor hosszú lesz a tél tartama.

Egyéb néphit. Ha nyáron sok a gomba, akkor terméketlen lesz az esztendő. Mondják, hogy a mennyire a birka jól tud lakni Boldogasszonynapján, annyira jól lakhatik Szt. Györgynapkor az ökör, azaz ehhez kötik a pázsitnak, illetve a mezőknek időszerű legelőképességét.

Üstökös az égen inséget jelent. A búbosbankának a ház környékén való megjelenése halált jelent.

Bal tenyér viszketés: pénzt kapni, jobb tenyér ha viszket, hitelezőnek közeledtét jelenti.

A kukorékoló jérceze szerencsétlenséget hoz a házra, azért aztán az ilyen tyúkot levágják vagy eladják.

Ha éhgyomorral hallja valaki a kakukmadár szavát, ha északi vagy nyugati irányból hallja, ez rossz jel, ellenben jó, ha keletről, reggel és sokat szól.

Dr. Sztripszky Hiador és Bilák Izidor.

IRODALOM.

Fr. Kretz: *Sklárny na buchlovském panství* (Věstník národopisného músea v Uh. Hradišti.) Üvegutak a buchloui uradalomban. (A magyar-hradisi népr. múzeum értesítője, 2. és 3. szám.) 24 l. 1916.

E kis füzet ránk nézve, magyarokra, tárgyánál fogva fontos. Lapszámra csekély, anyagát tekintve a tárgyi ethnographia számára sem mond valami újat, de tagadhatatlanul ügyesen van összeállítva és megírva. Ismertetése azért helyénvaló, mert a gyáripar — itt az üvegipar — még XVIII. századbeli, primitív viszonyaival foglalkozik, a mi szerfölött hálás s gazdag eredményekkel kecsegtető munka s a mivel főleg nálunk, sajnos, nem igen foglalkoztak. A magyar felvidék például kincsesbányája volna még mindig az ez irányú ethnographiai kutatásoknak. Zólyom, Gömör, Nógrád, Hont megyék több, mint egy évszázada virágzó üvegipart mutatnak föl s van még huta ősi, primitív állapotban, a mely ma is inkább tradicionális, mint modern alapon dolgozik.

František Kretz a morva üvegyártás bölcsőkorához tér vissza dolgozatában. Itt érdemes volna kikutatni — a mivel ő természetszerűleg nem foglalkozik —, hogy mily hatással volt ez a magyar üvegipar fejlődésére, hiszen tudvalevőleg jó részt cseh vállalkozók és munkások bevonásával tették le annak első alapjait a XVIII. században.

A morva üvegyárak újszerűek ma már, bár egy részük még alapítási helyükön áll. A modern közlekedési eszközök s a raktárak kipusztították a tót üveges típusát. A buchloui uradalom egyik legrégebb üvegipartelepe az ó-hutai, (Staré Hutí). Az első följegyzések 1783-ból valók, bár a huta kétségtelenül jóval régebb eredetű. A naplóból a készítmények áráról és más üzleti érdekű dolgokról értesülünk, megtudjuk azon kívül, hogy miből készült az üveg; a faszükségletről, a fuvarosokról és munkásokról, a kereskedőkről is érdekes följegyzések maradtak fenn. A teleppel sok kisiparos állott összeköttetésben, a jegyzék favágókon és fuvarosokon kívül kovácsokat, lakatosokat, kerégyártókat, bodnárokat, szijgyártókat, ácsokat, kőműveseket és kötőröket említ. Az árut főleg Brünnbe szállították, de jutott belőle Magyarországra is. A szerző aztán a gyártáshoz szükséges anyagokat, majd a történeti rész vázolására után a gyártmányokat sorolja föl. Az inventárium említ: táblaüveget, pintes üveget, fél és egész meszelyes flaskót, vizeskorsót, butykosokat, hévéreket, készségeket rozspálinkára, szeszesitalokra, szopókáskorsót, 4, 6 és 8 pintes palaczkot, orvosságos üvegecskéket, hasas korsókat, üvegharan-